

ÇEDAR

CHEDAR

ULUSLARARASI ÇOCUK EDEBİYATI
VE EĞİTİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF
CHILDRENS LITERATURE AND
EDUCATION RESEARCHES

ÇEDAR - Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

International Journal of Childrens Literature and Education Researches (CHEDAR)

KIŞ / WINTER 2018 • CİLT / VOLUME 2, SAYI / ISSUE 2

ÇEDAR - Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

International Journal of Childrens Literature and Education Researches (CHEDAR)

ISSN: 2636-767X

“Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi” 2017 yılında yayın hayatına başlayan hakemli ve bilimsel uluslararası bir dergidir. Yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Dergiye kabul edilen çalışmalar açık erişim (online) olarak yayınlanmaktadır. Çocuk edebiyatı alanında yapılan özgün nitelikteki çalışmaları yayınlamak çocuk edebiyatı ve eğitim araştırmaları alanlarında mevcut durumları ortaya koyma, sorunlara dikkat çekme ve çözüm önerileri getirme vb. katkılar sağlamayı amaçlamaktadır.

Dergide öncelikli olarak çocuk edebiyatı ve eğitim araştırmaları alanlarında yazılan özgün ampirik ve derleme türü makaleleri yayınlanmaktadır. Bunun yanı sıra “Türkçe Eğitimi ve Eğitim Araştırmaları” alanlarda da özgün çalışmalar kabul edilmektedir.

DERGİNİN TARANDIĞI İNDEKSLER /ABSTRACTING AND INDEXING

Biefeld Academic Search Engine (BASE)

- Director of Research Journals Indexing (DRJI)
- Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)
- General Impact Factor
- International Institute of Organized Research (I2OR)
- Index Copernicus
- InfoBase Index
- International Citation Index of Journal Impact Factor & Indexing
- International Society for Research Activity (ISRA)
- International Scientific Indexing
- OpenAIRE
- ROAD
- ROOTINDEXING
- COSMOS IF

OKUYUCU MEKTUPLARI / LETTERS

Lütfen yayımlanan yazılar hakkındaki görüş, yorum ve önerilerinizi Editöre gönderiniz.

Readers are highly encouraged to Express their views, comments or suggestions on published articles, to the editor.

Doç. Dr. Esmâ DUMANLI KADIZADE

child.edulite@gmail.com

ÇEDAR - Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

International Journal of Childrens Literature and Education Researches
(CHEDAR)

KIŞ/ WINTER 2018 • CİLT 2 SAYI 2 – VOLUME 2 ISSUE 2

Sahibi / Owner

Esmâ DUMANLI KADIZADE

Editör / Editor

Dr. Esmâ DUMANLI KADIZADE

Editör Yrd / Vice Editor

Dr. Öğrt. Ü. F. Serkan SAY

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Sedat SEVER

Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN

Doç. Dr. Esmâ DUMANLI KADIZADE

Doç. Dr. Bülent ÖZKAN

Doç. Dr. Elçin ESMER

İletişim / Communication

Esmâ DUMANLI KADIZADE – Mersin Üniversitesi | Eğitim Fakültesi 33600
MERSİN

E-posta/email: child.edulite@gmail.com

Basım Tarihi /Published Time: Aralık 2018/December 2018

ISSN:

Hakemler ve Dışlama Kurulu

Referees and Advisory Board

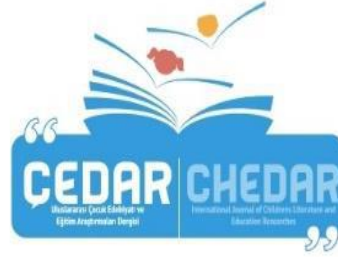
Prof. Dr. Sedat SEVER- Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN-İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Fuat ARICI-Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Suat UNGAN-Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Şükran DİLİDÜZGÜN-İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK-Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Şener DEMİREL-Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Derya YAYLI-Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Faik KANATLI- Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet AKKAYA-Adıyaman Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet BENZER-Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet DOĞAN-Ahi Evran Üniversitesi
Doç. Dr. Bayram BAŞ-Yıldız Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Bayram AŞLIOĞLU-Dicle Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent ÖZKAN-Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Dilek FİDAN-Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr. Elçin ESMER-Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Ergün HAMZADAYI-Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Gökhan ÇETİNKAYA-Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan ÜLPER-Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Doç. Dr. Kamil İŞERİ-Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Mesut GÜN-Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Nihal KUYUMCU-İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Saadet MALTEPE-Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Tülay Kuzu-Başkent Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇEBİ-Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Erkan ÇER-Amasya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih KANA-Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hülya YAZICI OKUYAN-Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet HÜKÜM-Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Tuğrul KARA-Çukurova Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Suna CANLI-Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

BU SAYININ HAKEMLERİ

THE REFEREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN- İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Soner Mehmet ÖZDEMİR- Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Mesut GÜN-Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Elçin ESMER- Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Emine YILMAZ BOLAT- Mersin Üniversitesi
Dr. Öğrt. Ü. F. Serkan SAY- Mersin Üniversitesi
Dr. Öğr. Ömer Tuğrul KARA- Çukurova Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet HÜKÜM-Kilis 7 Aralık Üniversitesi

KIŞ / WINTER 2018 • CİLT / VOLUME 2, SAYI / ISSUE 2

EDİTÖRDEN...

Değerli Okuyucular,

ÇEDAR - Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi'nin ikinci sayısını sizlere sunmanın mutluluğunu yaşıyoruz

ÇEDAR - Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi'nin bu sayısında editör kontrolü ve hakem sürecini tamamlamış 5 çalışma bulunmaktadır.

Dergimize değerli çalışmalarını gönderen yazarlarımıza ve makaleleri dikkatli bir şekilde inceleyen hakemlerimize emeklerinden dolayı teşekkür ederim.

Dergimizin bir sonraki sayısı **Haziran 2019** ayında yayımlanacaktır. Her zaman olduğu gibi bu sayımıza da bütün araştırmacıların katkısını bekliyoruz.

Doç. Dr. Esmâ DUMANLI KADIZADE

ARALIK - 2018

KIŞ / WINTER 2018 • CİLT / VOLUME 2, SAYI / ISSUE 2

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

	<u>Sayfa/</u> <u>Page</u>
Editörden... /Editor's <i>Note</i>	i
İçindekiler <i>Contents</i>	iii
Mehmet Tahir Karaboğa- Medya Çağında Çocuk ve Çocuk Kültürü: Şiddet ve Tüketim Kültürünün Yansımaları	1-17
Saniye Bencik Kangal, Ayşenur Karaaslan, Sevgi Arslan- Okul Öncesi Dönem Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Baba Figürünün İncelenmesi	18-31
Emine Yılmaz Bolat- Anne Baba Tutumlarının Çocukların Sosyal Becerileri Üzerindeki Etkisi	32-38
Muhammed Hüseyin Özer, Ethem İlhan, Serdarhan Musa Taşkaya- Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yöntemine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi	39-50

Medya Çağında Çocuk ve Çocuk Kültürü: Şiddet ve Tüketim Kültürünün Yansımaları

Mehmet Tahir Karaboğa*¹

¹Mersin Üniversitesi, Türkiye

Geliş Tarihi: 2 Kasım 2017 Kabul Tarihi: 30 Aralık 2017

Öz:

Bu çalışmada medya, çocuk ve çocuk kültürü kavramları üzerinde durulmakta, medyanın ne olduğu, medya çağının ne gibi özelliklere sahip olduğu, medyanın çocuk kültürünün üretilmesinde ne gibi bir role sahip olduğu, üretilen bu çocuk kültüründe şiddet ve tüketim kültürünün yeri konusunda bir tartışma yürütülmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmada şu sorulara yanıt verilmeye çalışılmaktadır: Medya kurumu hangi amaçları açısından okul ve aile gibi toplumsal kurumlardan farklılaşmaktadır? Medyanın çocuk kültürünü şekillendirmedeki payı nedir? Medya çocukların yaşamında nasıl bir yere sahiptir? Medya çocukların sosyalleşme ve iletişim becerilerini nasıl etkilemektedir? Medyadaki televizyon ve internet program içeriklerinin özellikleri nasıldır ve nasıl bir çocuk kültürü üretmektedir? Medya içeriklerinin çocuklar tarafından tüketilmesi düşünsel, bedensel ve duygusal gelişimleri açısından ne gibi sorunlar ve riskleri barındırmaktadır? Modern toplumda tüketici çocuk imgesinin ortaya çıkmasında medyanın rolü nedir? Reklamlar, çizgi filmler, dizi filmler, bilgisayar oyunları gibi medya program içeriklerinin çocuk kültürüne yansımaları nelerdir?

Anahtar Kelimeler: Medya, çocuk, çocuk kültürü, çocuk kültüründe tüketim, çocuk kültüründe şiddet.

Abstract

This study focuses on media, children and children's culture concepts and discusses what the media is like, what features the media has, what role the media has in producing children's culture, and the place of violence and consumption culture in the produced child culture. In this direction, it is tried to answer the following questions in this study: For what purposes does the media institution differ from social institutions such as schools and families? What is the share of the media shaping child cultures? What kind of a place does media has in children's lives? How does the media affect children's socialization and communication skills? What are the features of the television and internet program contents and how does it produce a child culture? What problems and risks does of children's consumption of media contentscon in terms of their intellectual, physical and emotional development? What is the role of the media in the emergence of consumer child image in modern society? What are the reflections of media program contents such as advertisements, cartoons, series films, computer games on children's culture?

Keywords: Media, children, child culture, consumption in child culture, violence in child culture.

*Sorumlu Yazar E-mail: tahirkaraboga@hotmail.com

Orcid ID:

GİRİŞ

Medya çağı, iletişim teknolojilerinin gelişmiş olduğu bir enformasyon çağı, dijital bir çağ, sanayi sonrası post modern bir çağdır. Medya, kitle iletişimi olgusunu gerçekleştiren teknolojik araçları kapsamakla birlikte medya denilince öncelikle televizyon, internet, cep telefonları, gazeteler, radyolar ve dergiler gibi iletişimi gerçekleştiren araçlar akla gelmektedir. İletişim teknolojilerinin en önemli parçasını televizyon ve internet oluşturmaktadır. Temel hedefleri sermayelerini geliştirmek ve kârlarını artırmak olan medya kuruluşları, yayın politikalarını gündelik yaşamın temsilleri üzerinden inşa eder. Gündelik yaşamın sorunları ve hedef kitlenin ilgi alanları üzerinden politikalarını oluşturan ve bunu sermayeye dönüştüren iletişim kuruluşları, her yaşta bireylerin davranışları, duyguları, algıları, yönelimleri üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir.

Medya teknolojileri alanında faaliyet gösteren kuruluşların ürün ve hizmetlerinin kullanılması ve içeriklerin tüketilmesi yeni kuşaklar açısından bazı avantajlar barındırmasına rağmen, önemli sorunları ve riskleri de bünyesinde barındırmaktadır. Bu risklerini görebilmek ve kullanımını bir avantaja dönüştürebilmek açısından bu yapılar hakkında bütünsel teorik bir bilgi sahibi olmayı ve kapsamlı bir eğitimi gerekli kılmaktadır.

Medya çocuk kültürünü şekillendiren, çocukların duyu ve düşüncelerinin şekillenmesinde rol oynayan önemli toplumsal güçlerden biri olarak ön plana çıkmaktadır. Çocuklar artık çok erken yaşlardan itibaren medya araçlarını kullanmayı öğrenmekte, zamanlarının çoğunu internet ve televizyon başında geçirmekte böylece medya teknolojileri ile içli dışlı bir hayat yaşamaktadırlar. Bu dünyada yeni çocuk için “televizyon çocuğu” ve “bilgisayar çocuğu” nitelendirmeleri kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum çocukların iletişim biçimini değiştirerek yüz yüze iletişim yerine dolaylı iletişim ve sosyalleşme, kitap okuma kültürünün kaybolması, görselliğe dayalı popüler kültür unsurlarının ön plana çıkması gibi sonuçları beraberinde getirmiştir.

Modern toplumda kapitalizm neoliberal politikalar ve küreselleşme ile tüketici olarak çocuk imgesini ortaya çıkarmıştır. Televizyon ve internet içerikleri çocukları tüketim konusunda eğiterek, yönlendirerek, onların sürekli ve daha çok satın almaları, iyi bir tüketici olmaları konusunda eğitmektedir. Düşünen sorgulayan, bilen bir çocuk imgesi üretmek yerine, sürekli tüketen, satın alan ve bundan tatmin olmayan tüketici bir çocuk yaratılmıştır. Çocuk kültürü, tüketim kültürünün parçası olarak inşa edilmekte, giyimden kitaplara, oyuncaklardan oyun mekânlarına kadar her şey endüstriyel sistem tarafından üretilmektedir. Tüketici çocuk ve çocuk kültürünün üretilmesinde birçok medya program içeriği rol oynarken, bunlar içerisinde reklamlar, dizi filmler, çizgi filmler ve bilgisayar oyunları önemli bir role sahiptir. Bu programlar üzerinden medya popüler ve hayali kahramanlar üretmek satış ve pazarlama faaliyetlerinde kullanılır. Çizgi filmler, dizi filmler ve sanal oyun karakterleri aracılığıyla çocuğun tüketim alışkanlığı ve ürünlere sahip olma isteği değişebilmekte, çocuğun tüketim beklentileri artabilmekte, çocuğun oyuncaklara olan bağımlılığı ve tutkusu artabilmektedir. Bu program içeriklerinin aldatıcı ve yanıltıcı mesajlarından çocuklar etkilenebilmekte bu da onların fiziksel, düşünsel ve duygusal gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Medya çağında üretilen çocuk kültüründe tüketim önemli bir yer kaplarken, çocuk kültüründe yer kaplayan diğer önemli bir konu da şiddettir. Medya kar elde etme amacıyla çocuklara yönelik programlar başta olmak üzere pek çok program içeriğinde yoğun bir şekilde şiddete yer

verir. Bu programların başında çizgi filmler ve dizi filmler gelmektedir. Şiddet içeriği izleyicide saldırgan davranışları, şiddete karşı duyarsızlaşmayı, kötü ve korkulu bir dünyada yaşama algısını yaratması açısından eleştirilmektedir. Çocuklar çizgi filmler ve dizi filmlerde yer alan şiddet uygulayan kahramanları benimseyerek model alırlar, taklit ederler. Çizgi film ve dizilerde kahramanların uyguladığı şiddetin onaylanıyor ve ödüllendiriliyor olmasından hareketle son 30 yıldır yapılan araştırmalar şiddet sahnelerine maruz kalmanın, çocuklarda saldırgan davranışları arttırdığını kanıtlamıştır.

1. Medya Çağında Çocuk

0-18 yaş arasında olan tüm bireyler genelde tüm toplumlarda çocuk olarak kabul edilirler. 18 yaş ise yetişkinliğin, ergenliğin sınırı olarak görülür (Pembecioğlu, 1997: 253). Yine bir başka tanıma göre çocuk; bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan olarak tanımlanmaktadır (Polat, 2001: 62). Birleşmiş Milletlerin raporlarında ise, 0-18 yaş arasındaki insanlar çocuk kabul edilmektedir (BM, 1989).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen “Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi”nde “Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğine, çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanması; barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğine” vurgu yapılmaktadır. (BM, 1989). Günümüzde ruhen ve zihnen sağlıklı bir çocuğun yaratılmasında ailenin, devletin, eğitim kurumlarının rolü ve önemi büyüktür.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2017 yılında çocuk nüfusu istatistiklerine göre, çocuk sayısını Türkiye’de yaklaşık olarak 23 milyon olarak belirlemiş, çocukların ülke nüfusunun % 29’unu oluşturduğunu belirtmiştir. (TÜİK, 2007). Bu bize Türkiye’de çocuk nüfusunun genel nüfus içerisinde payının büyük ve genç bir nüfusa sahip olduğunu göstermesi anlamında önem arz etmektedir. Bir toplumun kültürel ve ekonomik olarak ilerlemesi, gelişmesi, yaşam standardı ve zenginliğinin artması üretici ve yaratıcı kuşaklar yetiştirmesi, çocuklara vereceği önem ve eğitim ile mümkündür. Bir ülkede çocuklara verilen eğitim ne kadar kaliteli ve nitelikli ise o ölçüde teknolojik, ekonomik ve kültürel olarak gelişmesi olanaklı hale gelir.

Bugün okul ve aile kurumları, medya gibi amaç ve hedefleri farklı olan ekonomik bir çıkar örgütü ile karşı karşıya bulunmaktadır. Medya dediğimiz iletişim araçlarının çocuklar açısından cazibesi her geçen gün artmakta, okul ve eğitim kurumlarının ana aktörleri, onlar açısından ikinci plana itilmiş gibi görünmektedir. Çocuklar kitle iletişim araçlarının ürettiği eğlenceli, çekici, güzel, güçlü kahramanlarla özdeşleşip duygusal bağ kurmakta, onları taklit etmekte, onların yaşam tarzlarına özenerek model almaktadırlar. Buna karşın anne-baba ve öğretmenlerin yavaş yavaş çocuğun ilgi duyduğu, model aldığı ana aktörler olmaktan çıktığı görülmektedir.

Günümüzde kitle iletişim alanında faaliyet yürüten kuruluşların ana hedef kitlesinde çocuklar da yer almaktadır. Üretilen program içerikleri çocuklar için önemli bir eğitim kaynağını oluştururken onları sosyal olayları, olguları, nesnelere, kişileri, hayatı nasıl algılayacakları noktasında eğitir. Bu içerikler; reklamlar, çizgi filmler, dizi filmler, sinema filmleri, yetenek yarışmaları, ses yarışmaları, giyim-moda programları, magazin programları, müzik klipleri, futbol programları ve bilgisayar oyunları gibi ekonomik ve kültürel ürünlerden oluşmaktadır.

Çocuklara yönelik programlar, büyük endüstriyel yapılar tarafından hazırlanmakta, yapımlarında büyük paralar harcanmakta, bilimsel alanlardan yararlanılmakta ve üretiminde profesyonel uzmanlar rol almaktadır. Bu programlarda gelişmiş teknolojiler kullanılarak eğlence formatında hedef kitlenin duyguları göz önünde bulundurularak tasarlanmakta, bu da beraberinde alışkanlık ve bağımlılıklar oluşturabilmektedir. Medya program içerikleri ürünlere, mallara, eşyalara, kişilere, yaşama yönelik anlamlar üretmesi bağlamında çocukların davranışlarını, duygularını, alışkanlıklarını eğilimlerini, tutumlarını ekonomik ve kültürel temelli yapılandırma gücüne sahip olması açısından önem arz etmektedir. Çocuklar bu içeriklerde tüketici yaşam tarzını, modayı, ürün satın almayı, şiddet kültürünü, cinsiyetçi kültürü, olumsuz davranış örneklerini öğrenebilmektedir. Yaratılan bu kültür ile tüketim sisteminin en önemli parçası olarak yapılandırılmakta ve küresel endüstriyel sistem açısından önemli bir yatırım alanı olarak düşünülmektedir.

Günümüzde çocuk bireyler artık medya teknolojileri ile içli dışlı bir hayat yaşamaktadırlar. Çocuklar erken yaşlardan itibaren cep telefonu, bilgisayar, internet kullanmaya başlamaktadır. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) 2013 yılında yaptığı araştırmada Türkiye’de çocukların bilgisayar kullanmaya başlama yaşının ortalama 8, internet kullanma yaşının ise 9, cep telefonunu kullanma yaşının ise ortalama 10 olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmaya göre, çocukların % 24,4’ünün kendi bilgisayarına, % 13,1’inin cep telefonuna sahip olduğu, % 60,5’inin bilgisayar, % 50,8’inin internet, % 24,3’ünün de akıllı telefon ya da cep telefonu kullandığı belirtilmiştir (TÜİK, 2013). Bugün elektronik iletişim araçları ile çok küçük yaşlardan itibaren, okuldan önce evde tanışılmaktadır. Özellikle çocuklar, zamanlarının çoğunu internet ve televizyon başında geçirmektedirler.

Sadece Türkiye’de değil, dünyanın pek çok ülkesinde de artık çocuklar medya araçlarını yoğun kullanmakta ve onlarla içli dışlı bir yaşam sürmektedirler. Sanders, çocukların her gün ortalama beş saat, haftada yedi gün televizyon izlediklerini, elektronik medyayı ise inanılmaz bir yoğunlukla kullandıklarını belirtmektedir. Sanders’e göre, “Bir çocuk altı yaşından on sekiz yaşına gelene kadar, toplam on altı bin saat televizyon izliyor ve ayrıca dört bin saat radyo ya da plak dinliyor ya da film seyrediyor. Bu iletişim araçlarının önünde geçirdiği süre, okulda ya da ailesiyle geçirdiği süreden daha fazla. Yirmi yıldan az bir süre içinde altı ila on sekiz yaş arası çocukların televizyon izleme süreleri % 70 oranında arttı. Bu artışı fark eden uyanık elektronik eşya şirketleri çocukları bilgisayar ve video oyunlarına alıştırdı” (Sanders, 1999:44).

2. Medya Çağında Çocuk Kültürü

Kültür; bireylerin tutumlarını, davranışlarını, alışkanlıklarını, duygu ve düşüncelerini, eğilim ve yönelimlerini içeren bir kavramdır. “Çocuk kültürü ise, çocuğun ergenlik çağına kadar toplum içinde yaşayarak öğrendiklerinin, edindiklerinin ve kültürün ona kattıklarının tümü” (Güvenç, 1997:18) olarak tanımlanmaktadır. Medya çağında çocuk kültürünün oluşmasında televizyon ve internet teknolojileri önemli bir paya sahiptir. Günümüzde medya araçlarından internet, televizyon ve mobil telefonlar çocukları şekillendiren, karakterlerini, kimliklerini, davranışlarını, duygularını, düşüncelerini etkileyen önemli bilgi ve sosyalleşme kaynaklarıdır.

Post-modern medya çağında çocuklar, birçok iletişim teknolojileriyle kuşatılmışlardır. Aşar, günümüz çocuklarının ekran önünde bilgisayar oyunları, filmler ve reklamlar ile büyüdüklerini, çocukların birbirleriyle artık yüz yüze iletişime girmediğini ifade etmektedir. Aşar, evin dışında sosyalleşme ortamlarının azalıyor olmasının çocuğun kendini tanımasını da imkânsız hale getirdiğini, artık ne ebeveynlerin çocuklarına eskisi kadar zaman ayırabildiğini ne de çocukların yetişkinlerin deneyimlerine, bilgilerine ilgi duyduklarını söylemektedir. Aşar’a göre, ekran

artık modern dadı, öğretmen, arkadaş, kütüphaneler dolusu kitap, yoğun çalışan anne-babayı görüntülü olarak çocuğa ulaştırılan araç konumuna geçmiştir (Aşar, 2014).

Yağbasan ve Kurtbaş, internet ve televizyonun çocukların temel bilgi kaynakları olan anne-baba ve eğitimcilerin önüne geçtiğini hatta çocuğa bakıcılık rolü bile üstlendiğini belirtmektedirler. Yağbasan ve Kurtbaş'a göre, geçmişte çocukların temel olarak iki tane bilgilendirme/etkilenme kaynağı vardı; anne-baba ve eğitimciler. "Günümüzde bu kaynaklara başta sosyal medya gibi yeni iletişim teknolojileri olmak üzere, televizyon da eklenmiştir. Çocukların gündelik pratiklerinin çeşitliliğindeki sınırlılık ve geleneksel aile rolünün kaybolması, televizyonu çocuğun bireysel bilgisini oluşturan ve yaratan temel aygıt konumuna getirdiği gibi, adeta ona "bakıcı rolü" de yüklemiştir" (Yağbasan ve Kurtbaş, 2015: 15). Şirin ise, medya çağı ile çocuğun iletişim araçları ile sarmalandığı bu dönemle birlikte çocukla yetişkinliğin bir taraftan yakınlaşırken diğer taraftan çocuğun kendi dünyasından uzaklaştığını söyler. Şirin'e göre, "Bu dünyada yeni çocuk "televizyon çocuğu" olarak adlandırılmaktadır. Eskiden bilinmeyen anne-babasına, öğretmenine soran çocuklar, artık dünyayı internetten ve televizyondan öğrenmeyi tercih etmektedir. Buna bağlı olarak çocuk-ebeveyn paylaşımları da giderek azalma göstermektedir" (Şirin, 2009: 8).

Postman, günlük yaşam üzerinde televizyonun şekillendirici etkisinin artmasıyla kültürel değişimin de giderek hızlandığını bu sürecin kültürel bir çöküşe doğru sürüldüğünü, bu durumun çocukluğu da derinden etkileyerek, çocukluğun ve kitap kültürünün kaybolmasına neden olduğunu belirtir. "Kitap okumak, çocuk eğitiminde çocuğun zihinsel ve ruhsal gelişimi açısından istek, zaman, çaba ve dikkat gerektiren önemli etkinlikler arasındadır. Ekran çağında, çocuk açısından hızlı, renkli ve sesli akıp giden görüntülere bakmak kitap okumaktan çok daha kolay ve çekici gelebilmektedir. Medya çağında televizyon ve internetin kitabin verdiği entelektüel ve zihinsel birikimi değiştirdiğini söylemek mümkündür. Günümüzün çocukları artık romanları, öyküleri, masalları televizyona uyarlanmış dizi filmlerden, çizgi filmlerden öğrenmektedir. Bilgi, çocuklara ekrandan komedi dizileri, animasyon sinema filmleri, özel yarışma programları, magazin, şov programları şeklinde hep eğlence olarak ulaşmaktadır" (Postman, 2012: 100).

Uras, (2016), Türkiye İstatistik Kurumunun yaptığı kitap okuma alışkanlıklarını ortaya koyan araştırmasına değinerek, Türkiye'de insanların günde ortalama 6 saat televizyon izlediğini, 3 saat internete girdiğini, 1 dakika ise kitap okumaya ayırdığını belirtmektedir. Uras, Türkiye'nin büyümesi ve gelişmesinin çocukların daha çok okumasına bağlı olduğunu, çocukların kültürel gelişimlerini tamamlamaları ve bilgi çağını yakalamaları için hava gibi, su gibi, yemek gibi günlük hayatlarının bir parçası olması gerektiğini, Türkiye'deki çocukların kitap okumada Afrika ülkelerinin gerisinde kaldığını söylemektedir. Uras'a göre, Türkiye'de 100 kişiden sadece 4 kişi kitap okumakta, dünyada kişi başına kitap harcaması 1.3 dolar iken, Türkiye'de bunun çeyrek dolar olduğunu, çocuklara kitap hediye edilmesinde sıralamasında ise Türkiye'nin 180 ülke içerisinde 140. sırada yer aldığını belirtmektedir (Uras, 2016). Bu anlamda medya çağında iletişim teknolojilerinin kitap okuma kültürü üzerinde önemli bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

Sanders (1999), kitle iletişim araçlarının içeriklerinin çocukların hayal güçlerini kullanma, aklını kullanma, muhakeme yapma, etkili iletişim kurma gibi becerilerin geliştirilmesinde olumsuz anlamda etki ettiğini belirtmektedir. Sanders, televizyondaki eğitimin, program formatı gereği eğlence biçiminde verildiğini ve bunun ciddiyete izin vermediğini, görüntü hızının çocukların düşünmeye izin vermediğini, bilgiyi işlemeye kaydetmeye zaman

tanımadığını ifade etmektedir. Sanders'e göre, "Televizyon rehberinde sıralanan en ciddi programlar bile bir eğlence biçimine bürünür. Böyle olmaları zorunludur. Televizyon görüntüdür, seyirliktir. Hoşnut etmesi gereken sayısız şirket yöneticisi ve sponsor kuruluş vardır. Bu aygıtın doğası da fazla ciddiyete izin vermez. Televizyon, izleyenlere gözlerinin önünden ya da kulaklarından geçen bilgileri işleyebilmelerine yetecek zamanı tanımaz: 3,5 saniye bir şeyi düşünüp anlayabilmek için çok kısa bir süredir. Çocuk televizyon izlemekle elektronik eğitime girer" (Sanders, 1999: 136). Sanders'e göre, "Elinin altında televizyon varken bir çocuk doğal kaynaklara başvurmayaya gereksinim duymaz ve can sıkıntısı gibi bir durumla karşılaşmaz. Bugünlerde çocukların düş güçlerini kullanmalarına gerek yok. Yeni masallar uydurmak, yeni oyunlar icat etmek ya da gerçeği farklı biçimlerde kurmak zorunda değiller. Televizyon stüdyoları onların yerine bütün bunları yapıyor. Televizyon, kimse yalnızlık ya da can sıkıntısı çekmemeli, kimse eğlenmeden tek bir an geçirmemeli, diyor (Sanders, 1999: 48). Sanders, televizyonun çocukların düşünmesini engellediği gibi, onların dil gelişimi üzerinde de olumsuz anlamda etkili olduğunu belirtmektedir. "Üçle beş yaşları arasında, yani beynin bilişsel ve dilsel gelişiminin en önemli döneminde, bir çocuk haftada en az 28 saat televizyon izliyor. İlkokul öğrencileri için ortalama izleme süresi haftada 25 saat, lise öğrencileri içinse haftada 28 saat. Bir çocuk beş yaşına geldiğinde artık 6000 saat televizyon seyretmiş olacaktır. Beş yaşına gelen ortalama bir çocuk, 6000 saat programlanmış" (Sanders, 1999:46).

Televizyonla büyüyen çocuklar, her şeyi hazır paket halinde almaya ve uygulamaya küçük yaştan itibaren alışabilmektedir. Çocuklar kitap okurken, masal dinlerken, kendi hayal güçleri devrede iken, ekran karşısında ise, hazırlanmış paketlenmiş imgeler ve hayaller ile karşı karşıya kalabilmektedir. Çocukların duygularına ve gözlerine hitap eden programlar, görüntüler çok hızlı olduğundan çocuğun muhakeme ve düşünce yeteneğini zayıflatabilmekte, yoğunlaşma ve dikkat sürelerini azaltabilmektedir. Televizyonda çocuklara yönelik programlar, çocuğun tek yönlü bir iletişim içinde olması ve karşılıklı etkileşime fırsat vermemesi açısından dil gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Özellikle sosyal gelişimin temellerinin atıldığı en önemli dönem olan çocukluk yıllarında yoğun olarak televizyon veya internet karşısında zaman geçirildiğinde çocuklar, konuşmada ve dış dünya ile iletişimde sorunlar yaşama riski ile karşı karşıya kalabilmektedir.

Esslin'e göre, televizyon karşısında belki en savunmasız kesimi çocuklar oluşturmaktadır. Esslin, televizyon imajlarından en çok zarar gören görenlerin genç nesiller olduğunu belirtir (Esslin, 2001:97). Akçalı'ya göre, "televizyon ve internet üzerinden yayılan şiddet ve cinsellik içeren mesaj ve görüntüler çocuğun zihnini başka hiçbir şeye yer bırakmayacak şekilde doldurmaktadır. Televizyon ve internet çocukları kendi kafasındaki görüntülerden uzaklaştırarak onların kafalarına cinsel içerikli mesajlar, şiddet ve tüketim konusunda mesajlarla doldurur" (Akçalı, 2015:5). Medya içerikleri çocukları cinsellik, şiddet ve tüketim konularında eğitirken asıl ihtiyaçları olan ve zihinsel gelişime katkı sunan bilimsel bilgiler nerdeyse yok gibidir. Görsel medya çağında sözlü kültürün ve çocukluğun en önemli unsurlarından olan masal ve masal kitapları da yavaş yavaş yok olmaktadır. "Sözlü kültürün en önemli aracı masallar yerini popüler kültürün dramatik kurgusunu görsel sembollerle aktaran televizyona bırakmıştır. Masal, çocuğu soyut dünyaya, oyun ise yeni bir eylem alanına çekerken; çocuk, görsel masal anlatısı veya oyunlaştırılmış eğlenceye dönüşen televizyonu izledikçe zihinsel olarak yaşadığı dünyanın gerçeklerinden uzaklaşma eğilimi içine girer" (Şirin, 2009: 133). "Okuduğu veya dinlediği masallardaki karakterler hakkında hayaller kuran çocuk, olayların gelişimine göre iyiyi ve kötüyü, doğruyu ve yanlış ayırt etmeyi öğrenir. Günümüzde yoğun iş tempoları nedeniyle anne babalar çocuklarına masal okumak için vakit

bulamamaktan yakınmaktadırlar. Ayrıca çizgi filmlerin ve dizilerin hayatımıza girmeyle birlikte çocuklar masal okumak yerine bu tip programları seyretmeye ağırlık vermektedir. Dinledikleri masallarla hayal dünyaları zenginleşen çocukların yerini, büyüklerin tasarladığı çizgi filmleri izleyen, yaratıcılıkları her geçen gün körelen çocuklar almıştır” (Gümüş, 2013).

3. Çocuk Kültüründe Tüketimin Yeri

Günümüzde tüketim, hem ekonomik hem de kültürel bir problem niteliğine bürünmüş bir konudur. İnsanların ihtiyacından çok daha fazlasını satın alarak tüketmesi, doğal kaynakların hızla yok edilmesi, somut nesnelerin, yanında soyut hayallerin, imajların ve hazların da tüketimin temel bir unsuru haline gelmesi bir sosyal problem konusu olarak ön plana çıkmıştır. Çağımızda televizyon ve internet içeriklerinin önemli bir kısmı çocukları tüketim konusunda eğiterek, yönlendirerek, onların sürekli ve daha çok satın almaları, iyi bir tüketici olmaları konusunda çaba gösterir.

Post modern medya çağında çocuk ve çocuk kültürü kavramlarına verilen anlam değişmiştir. Modern toplumun oluşturmaya çalıştığı “üretici yurttaş-çocuk” yerini post modern toplumda “tüketici küresel-çocuk”a bırakmıştır (İnal, 2009: 43). Günümüzde çocukluk imgesi, özellikle 1980 sonrası neoliberal politikalar ve 1990’lardaki küreselleşme ile oluşan birey, aile ve toplum gerçekliği içinde değerlendirmek mümkündür. Yüzyıllarca yaşanan toplumsal değişimler sonucu, yetişkinlik kavramı sürekli değiştiği gibi, çocukluk kavramı da değişmiş ve 20. yüzyılın sonları, çocukluğun yok oluşunun irdelenmeye başlandığı bir süreç olmuştur. Modern toplumdan beslenen kapitalizm ve neoliberal politikalarla birlikte küreselleşme sonucunda tüketen çocuk imgesi ortaya çıkmıştır (Sormaz ve Yüksel, 2012: 996).

Eğlence veya eğitim adı altında çocuk kültürünü geniş bir çevrede oluşturmaya çalışan medya, her gün yarattığı yeni bir kahraman ve onun imajına eşlik eden ürünleriyle çocuk kültürü üzerinde büyük bir etki yaratmaktadır (Şener, 2007). Günümüzde çocuklar, özellikle firmalar açısından belli tüketim alışkanlıklarının kazandırılacağı tüketici varlıklar olarak düşünülmekte, tüketici çocuğun üretilmesinde medya güçlü bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Son yıllarda tüketen çocuk imgesi yaygınlık kazanmış, firmalar reklam satış teknikleri ile çocukları hedef almaya başlamışlardır. Her şeyin tüketime entegre edilmeye çalışıldığı bir dönemde, çocuklar, tatmin olmama duygusunu daha çok yaşamakta ve çocuk kültüründe bireyselleşme daha çok ön plana çıkmaya başlamaktadır. Çocuklar her geçen gün daha çok tüketim ve sahip olma kültürünün bir parçası olmaktadır.

Postmodern toplum tüketim toplumdur. Tüketim toplumunda çocuklar tüketim ile ilgili kararlarda belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu yüzdendir ki, yeni tüketim araçlarının çoğu doğrudan ya da dolaylı çocuk ve gençlere yönelik pazar faaliyetleri yürütmektedirler. Pazarlamacıların ve reklamcıların gözlerini diktiği bu hedef kitlesi, savunmasız ve donanımsız bir durumdadırlar (Akçalı, 2015:7). “Bu yeni dayatmacı kültürün en belirgin özelliği ise, tüketicileri onlar için üretilenleri ihtiyaç duymaya ve istemeye zorlamasıdır” (Akçalı, 2015:8). “Gündelik hayatın koşuşturmasında farkında olmadan yüreğimizi, beynimizi, hayallerimizi ve umutlarımızı teslim ettiğimiz tüketim kültürüne karşı en savunmasız halde bulunan çocukların korunmaya ihtiyacı vardır” (Akçalı, 2015:11). İnal’a göre; post-modern çocuk tipi için “tüketim” ve “marka”, iç içe geçen iki gerçeklik olarak birbirini beslerken “marka” ile “kimlik” arasında da doğrudan bir özdeşlik kurulmaktadır. “Çocukların kimlikleri tüketim ortamlarında oluşturulurken, çocuğa verilen ödül (Mc Donalds’da beslenme, en ileri iletişim teknolojisini satın alma, egzotik tatil, vb.) giderek kalıplaşmakta ve küreselleşmektedir. Geleneksel ve kısmen modern çocukluğa özgü birtakım değerler (tasarruf, aza kanaat, geleneksel değerlere

bağlılık, yaşlılara saygı, vb.) değil; harcama, piyasada yüksek toplumsal statü “satın alma” teşvik edilmektedir” (İnal, 2009: 42). Medya çağında bireyleri tüketime hazırlanmak amacıyla kapitalizm belli ürünler sunarak reklamlarla, kampanyalarla bunlara ihtiyaç olduğunu öne sürer. Çocuklar bu anlamda en savunmasız ve donanımsız kesim olarak kapitalist piyasa için ideal bir hedef oluşturur.

Günümüzde çocuk kültürü, tüketim kültürünün parçası olarak inşa edilmektedir. Çocuklara yönelik tüketim kültürünün en önemli boyutunu da oyuncak endüstrisi oluşturmaktadır. Medya çağında sanayi için geniş bir pazar oluşturan çocuklar bir tüketici, oyuncaklar ise maddi kazanç sağlanabilecek bir tüketim nesnesi olarak düşünülmektedir. Endüstri her gün yarattığı yeni bir kahraman ve onun imajına eşlik eden ürünlerle çocuk kültürünü eğlence adı altında çocuklar üzerinde büyük etki yaratmaktadır. “Günümüzde, dünya oyuncak pazarının büyüklüğü 80 milyar dolara ulaşmaktadır. Türkiye’de ise, oyun ve oyuncak sektörü 700 milyon dolar büyüklüğündedir. Çocukluk ve çocuk imgesinin yeniden üretimi ulus ötesi şirketlerin pazarlama stratejilerinden ayrı düşünülemez” (Sormaz ve Yüksel, 2012: 986). İnal’ın yorumu ile “gündelik hayatımızda da her an fark edebileceğimiz üzere, örneğin bir çizgi film piyasaya sürüldüğünde, akabinde hemen o çizgi filmdeki karakterlere ait yığınlarca ürün de piyasaya sunulmaktadır. ABD gibi emperyalist ülkelerin kültür endüstrisi, X-Man, Spider Man, Pokemon, Terminatör gibi sanal kahramanları ve küresel bir neoliberal ‘çocukluk kültürü’nü saldırgan formlar içinde yeniden üretmektedir ki bu tür bir örüntü, ABD'nin tüm dünyaya hâkim olmak için açtığı savaşların gerek(çe)lerine denk düşmektedir” (İnal, 2007: 111).

Küreselleşme ve tüketim kültürünün bir yandan Batı menşeli bir çocuk kültürünü yeniden ürettiğini diğer yandan çocuklara obezite, saldırgan davranışlar korku, asosyallik gibi birçok zarar getirdiğini belirten İnal, çocukların doğadan kopuk, elektriğe dayalı ve yalnızlık kokan bir kültürün nesnelere haline geldiğini ifade etmektedir (İnal, 2007). Animasyon filmleri, çocukların seveceği kadar renkli, yetişkinlerin anlayabileceği kadar derin konulu, ünlü sanatçıların seslendireceği kadar popüler bir sektör haline gelmiştir. Walt Disney tarzı logolu ürünler artık sadece çocukları değil, yetişkinleri de hedef kitlesi haline getirmiştir. Maket oyuncaklar, çocukları vitrin önünde hayranlıkla dakikalarca tutacak kadar gerçek, “büyüklerin oynayabileceği kadar” karmaşıktır. Tüm bu pazarlama stratejilerin ise hedefi son derece basittir: Çok satmak ve kar etmek (Aşar, 2014).

Çocukların ekran karşısında geçirdiği sürenin çok yüksek olmasının günümüzde medyayı aile, mahalle, yakın çevre gibi toplumsallaşma araçlarıyla rekabet eder duruma getirdiğini söyleyen Aşar (2014), televizyonu çocuklar için etkili bir sosyal öğrenme kaynağı olarak tanımlamaktadır. Bu durumda paylaşımın, arkadaşlığın temeli olan oyun ve oyuncak da, sadece alınıp satılan bir mala dönüşmekte, oyun kültürü tüketim kültürünün yeniden ve yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Artık büyümek ve öğrenmek için uzun yıllar geçirmek değil, uzun saatler televizyon seyretmek yeter olmuştur. Yaşam savaşında da artık büyüklerin, çocuklara bir şeyler anlatmak için ne zamanı ne de sabrı vardır. Giyimden kitaplara, oyuncaklardan oyun mekânlarına kadar her şey post modernleşmiş, küreselleşmiş, birbirine benzemeye başlamış, değer kaybetmiştir (Aşar, 2014).

Çocuk kültürünün oluşturulmasında müzik klipleri, magazin ve moda programları, çizgi filmler, sinema filmleri, diziler önemli rol oynarken; çocukların moda, giyim, kozmetik, oyuncak gibi pek çok ürünün satın alınmasında, alışveriş tutkusu ve bağımlılığının gelişmesinde katkı sunar. Bu programlar içerisinde reklamlar ayrı bir öneme sahiptir. Reklam, insanları belirli bir davranışa ikna etmek, belirli bir düşünceyi benimsetmek, dikkatleri bir

ürüne, kişiye ya da kuruluşa çekmek, o kişi ya da kuruluşa ilişkin düşünüş ve görüş aşılıyarak tutum değiştirmelerini sağlamak amacıyla oluşturulan iletişim biçimi olarak ön plana çıkmaktadır. Diğer bir değişle reklam, farklı sosyal gruplardaki insanların satın alma eylemini geręekleřtirmesini sağlamak için koşullandırma sürecidir. Reklamlar, şirketlerin ürünlerinin, hizmetlerinin tanıtımını yapmasının ötesinde soyut tüketimin, yaşam tarzlarının, markaların, imajların tanıtımını da yapar. Temel hedefi akla değil, duygulara hitap etmek olan reklamlar, bir yaşam biçimi olarak tüketici değerleri ve tüketim toplumunun oluşmasını sağlayan kısa etkileyici öykülerden oluşur.

Reklam firmalarının öncelikli hedef kitlesi içinde çocuklar da yer almaktadır. Çocuklar üzerinden, ailelerin ürün almasını sağlamak, reklamcıların başvurduğu taktiklerin ilk sıralarında gelmektedir. Algılama, yorumlama ve analiz etme yetenekleri henüz yeterli olgunluğa erişmemiş olan ve zamanlarının önemli bir kısmını televizyon karsısında geçiren çocuklar, reklam mesajlarından en çok etkilenen kesimi oluşurmaktadır. Televizyon reklamları genelde şeker, oyuncak, şikolata, cips, dondurma, bisküvi vb. ürünler üzerinden çocuklarla iletişime geçmekte; bu ürünlerin lezzet, renk, koku gibi özellikleri ön plana çıkarılmakta yiyeceklerin besin değeri konularına ise hiç değinilmemektedir. Doğru ile yanlışı, geręek ile hayali ayırt etme yetenekleri henüz tam olarak gelişmemiş olan çocukların, aldatici, yanıltıcı, yoğun reklam mesajlarına maruz kalması, çocuğun ürünün alınması noktasında anne ve babası üzerinde baskı oluşturmasına neden olabilmektedir. “Televizyon izlemek, bir taraftan kalori değeri yüksek ancak besleyici değeri zayıf besinleri tanıtarak diğer taraftan televizyon karsısında çocuğun hareketsiz kalmasına ve sürekli izleme sonucu beynin bağlantısal gelişimini zayıflatmasına neden olarak çocukların fiziksel gelişimini olumsuz yönde etkileyen içeriğe sahiptir (Şentürk ve Turęut, 2011: 64). Türkiye’de yapılan bir araştırma, annelerin % 95’inin çocuklarına televizyonda reklam edilen çerez, yiyecek ve içecekleri aldıklarını ortaya koymaktadır” (Yörükoğlu, 2000: 98).

Kanner (2005), çocuklara ve ergenlere pazarlanan ürünlerin büyük çoğunluğu zararlı olduğunu bunların abur cubur gıda ürünleri içerdiğini, çocukların isyankâr dürtülerine ve hazzcı taraflarına hitap eden ürünler olduğundan bunları satmanın nispeten daha kolay olduğunu belirtir. Kanner, zekice hazırlanan reklamların çocuklara zararlı ürünler satmanın ötesinde, ürünü veya hizmet satın almanın mutluluk getirdiğini, çocukların ruhlarına derinlemesine nüfuz ederek maddeci değerleri aşıldığını ifade eder. Kanner’e göre, yapılan bilimsel araştırmalar, maddeci bireylerin diğerlerinden daha az mutlu olduklarını, daha endişeli ve depresif olduklarını ve kişilerarası ilişkilerde daha az beceri sahibi olduklarını göstermektedir.

Medyanın popüler karakterleri üzerinden satış ve pazarlama faaliyetlerinin yürütülmesi, endüstriyel sistemin en gözde satış stratejilerinden biri olarak görünmektedir. Özellikle çocuklara yönelik programlarda bunu çizgi film kahramanları, dizi film kahramanları, sunucular, şarkıcılar, mankenler futbolcular ya da vb. kahramanlar üzerinden geręekleřtirebilmektedir. Medya kahramanlarının adaletli, zeki, güzel, yakışıklı, olması onlara olan inancı ve güveni pekiştirmekte, onların rol modeller olarak benimsenmesini de kolaylaştırabilmektedir. Çocuklar, model aldıkları kahramanların yaşam tarzını benimseyerek, onlar gibi giyinmek, onların dış görünümüne sahip olmak, onlar gibi konuşmak, davranmak, onların sahip oldukları markalı otomobillere, cep telefonlarına vb. ürünlerine sahip olmak, günümüz medya çağında yaygın bir eğilimdir. Torlak’a göre çocuklara yönelik reklamların bazı çizgi film kahramanlarıyla birlikte desteklenmesi, çocukların zihinlerinde farklı imajlar oluşturabilmekte oluşan imajı destekleyemeyen çok sayıdaki ürünün ise çocukların geleceğine yön vererek sosyal ve psikolojik yapılarını olumsuz etkileyebilmektedir (Torlak;

2001: 249). Reklamların daima daha fazla ve yeni gereksinimler yarattığı fikrine katılan Yavuzer'e göre "Çocukların gerçek gereksinimleri ayırt edebilmeleri oldukça zordur. Reklamlarda gördüğü her ürüne sahip olmak isteyen çocuk, ailesine bu konuda baskı yapabilmekte ve istekleri yerine getirilmediğinde ailesine karşı huzursuzluk çıkarabilmektedir" (Yavuzer, 1998: 247). Odabaşı ve Barış'ın çalışmalarında değindiği "bir araştırmaya göre çocukların 100'den fazla ürün kategorisinde satın alma kararlarında etkili olduğunu göstermektedir. Bu ürünlerin hepsi çocuk ürünü olmayıp anne ve babaların ürünleri de vardır. Çocuklar artık anne ve babaların harcamalarını yönlendirir hale gelmiştir" (Odabaşı ve Barış, 2002: 263). Reklamcılar satın alma davranışı için çocukları anne babalara karşı koz olarak kullanırken, bazen de ürünleri satın alma noktasında ikna etme stratejisi olarak çocuğu ve çocuğun masumiyetini de kullanarak istismar edilebilmektedir. Tan Akbulut'a göre, "televizyondaki reklamlara maruz kalan çocuğun, beklentileri, tavırları, oyunları ve hatta aile ilişkilerinin değişmeyeceğini düşünmek imkânsızdır. Çocuklar televizyonda gördükleri her ne ürünü olursa olsun onu almak, sahip olmak ister. Dahası çocukların, ailelerini bir ürünü almaya zorlayacak şekilde istekte bulunmalarını sağlamak da reklamcının amacıdır. Çocuklar, ürünün satın alınması için davetten çok emir nüansı ile reklam mesajını veren televizyona inanmaya ve güvenmeye eğilimlidir... Çocuklar televizyonda etkin bir şekilde öğreniyorlar. Çocuklardan yararlanma yöntemini bilen reklamcılar için de çocuklar kolayca reklamcının evdeki temsilcisi haline geliyorlar" (Tan Akbulut, 2006:271).

Çizgi filmlerin sanal karakterleri aracılığıyla çocuğun tüketim alışkanlığı ve ürünlere sahip olma isteği değişebilmekte, çocuğun tüketim beklentileri artabilmekte, çocuğun oyuncaklara olan bağımlılığı ve tutkusu artabilmektedir. Çizgi filmdeki figürler, endüstriyel firmalar tarafından çocuklara pazarlanabilmektedir. Bugs Bunny, Sünger Bob, Tom ve Jerry, Winx Club, Ninja Kaplumbağalar, Örümcek Adam, Batman, Tazmanya Canavarı, hayalet avcıları, Donald Duck vb. film karakterlerinin oyuncakları piyasaya sürülerek bunlar üzerinden önemli kârlar elde edilebilmektedir. Çizgi film kahramanlarıyla ilgili yan ürünlerin satışları da çizgi film endüstrisinin en önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Aileler çocuğu mutlu olsun diye, çocuğun istediği her türlü popüler çizgi kahramanı taşıyan saat, çanta, ayakkabı, oyuncak bebek, araba, kıyafet, kırtasiye eşyaları gibi ürünleri satın almak zorunda kalabilmektedir. Çizgi film karakterleri, her türden oyuncak, tekstil ürünleri, kırtasiye ürünleri, mobilya takımları, kıyafetler, gıda ürünleri, bilgisayar oyunları, aksesuarlar gibi geniş yelpazede ürün satın alırtabilmektedir. Aşçı (2006) çocukların büyük çoğunluğunun çizgi film ya da animasyon karakterleri tarafından reklamı yapılan ürünleri veya üzerinde çizgi film/animasyon karakterleri bulunan ürünleri (yiyecek-içecek, aksesuar, giyecek v.b.) alma eğiliminde olduklarını ifade etmektedir. Ülken (2011), televizyonun çocukların oyuncak ve giysi seçiminde etkili olduğunu belirtmektedir. Ağaç ve Harmankaya (2009) ise çizgi filmler ve televizyondaki diğer öğelerin çocukların giysi tercihlerini önemli oranda (% 49,9) belirlediğini ifade etmektedir.

Küreselleşmenin yükselişi ile birlikte, çocukluğun ticarileşmesi dünya çapında bir olgu haline geldi. Modern pazarlama basit bir maddeciliği teşvik etmesinin ötesinde çok uluslu şirketlerin markalı ürün ve hizmetlerini satın alarak mutluluğa ulaşıldığını iddia eder. Çocuklar, sürekli kurumsal pazarlama mesajlarına maruz kaldıklarında küresel şirket kültürünü içselleştirirler. Bu süreçte markalar, logolar ve nihayetinde şirketlerle özdeşleşmeye başlarlar ve kurumların varoluşlarının kendi mutlulukları için gerekli olduğunu görmeye başlarlar.

4. Çocuk Kültüründe Şiddetin Yeri

Medyada şiddet kültürü, çocuklara yönelik kültürel ürünlerde, başta bilgisayar oyunları, diziler, sinema filmleri ve çizgi filmler olmak üzere farklı medya program içeriklerinde karşımıza çıkmaktadır. Yapılan pek çok araştırma medya program içeriklerinde yoğun bir şekilde şiddete yer verildiğini göstermektedir. Medya içeriklerinde şiddetin incelenmesine yönelik birçok çalışmada şiddet içeriğinin bireyler üzerindeki etkileri; saldırgan davranışlar, şiddete karşı duyarsızlaşma, kötü ve korkulu bir dünyada yaşama algısı oluşturması açısından eleştirilmektedir.

Özer, medyanın yoğun şiddete yer vermesinin nedenlerinden biri olarak şiddetin iktisadi boyutunu işaret etmektedir. Özer'e göre medya kuruluşlarının piyasaya hâkim olmak istemesi, kâr elde etmek istemesi ve şiddetin az maliyetli ama çok ve kolay satan bir konu olması nedeniyle sık sık medya ürünlerinde yer bulduğunu ifade etmektedir (Özer, 2017:5). Koç ise, televizyon dizilerindeki şiddeti ön plana çıkararak, televizyonda yayınlanan dizilerin birçoğunda şiddet unsurunun, gerek izleyicinin tepkisini ve beğenisi çekmek, gerekse diğer ülkelere o dizileri daha kolay satmak için kullanıldığını belirtmektedir (Koç, 2018). Özen ve Kartelli (2017) çocuğa yönelik programların da % 61 oranında şiddet içerdiğini bunun çizgi film programlarında çok daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Özen ve Kartelli, televizyondaki şiddet ile çocukların şiddete yönelik davranışları arasında ilişki bulunduğunu, çocukların televizyonda gördükleri olumlu ve olumsuz davranışları öğrendikleri ve bunu uyguladıklarını ifade edilmiştir (Özen ve Kartelli, 2017). Televizyonda şiddet içeriğinin yoğun olarak kullanılmasının sonuçlarından biri şiddet görüntülerinin olağanlaşması ve kanıksanması ve bunun gerçek değilmiş gibi algılanmasıdır (RTÜK, 2006; Michaud, 1991).

Şiddetin içeriğinin en fazla yer aldığı medya program türlerinin başında çizgi filmler gelmektedir. "Çizgi filmlerdeki iyi kalpli ve sevimli kahramanların, kötülerle ya da kötülüklerle mücadelesinde sorunları şiddet kullanarak çözmeleri, şiddetin haklı olduğu izlenimini oluşturarak çocukların bu tür davranışları model almasını kolaylaştırmaktadır" (Avcı, 2006:139). Öktem'e göre çocuklar, bireysel ve çevresel özelliklerine göre televizyon yayınlarında yer alan şiddet içeriğinden farklı etkilenmektedir. "Bir çocuk şiddeti taklit ederek özdeşleşebilmekte ve bunun sonucu olarak şiddeti hayatına yansıtarak saldırganlaşma ve sorunların çözümünde şiddeti kullanma eğilimini benimseyebilmektedir" (Öktem, 2003: 41). Çizgi filmlerle çocukların yoğun şiddet ve saldırganlık görüntüleriyle beslenmesi onların ağrıya ve şiddete daha az duyarlı hale gelmesine, empati yapma becerilerinin zayıflamasına, kendilerini çevreleyen dünyanın korku dolu olduğuna inanmalarına, birbirlerine şiddet uygulamalarına ve daha agresif olmalarına neden olabilmektedir.

Çizgi filmlerde saldırganlık ve şiddet "gerekçeli, temiz, etkili, ödüllendirilmiş, komik" olarak ekranlara yansımaktadır. Çizgi filmlerde yer verilen şiddette çoğunlukla kan, ızdırap ve acı olmadığı görülür. Çizgi filmlerde şiddet, kötüler ve kötülükleri cezalandırmak için yapılan doğru bir davranış gibi gösterilmektedir (İşiker, 2011). Giroux, çocuklar için büyük endüstriler tarafından hazırlanan çizgi filmlerin eğlendirmenin ötesinde işlevleri olduğunu iddia eder. Giroux'a göre, "çocukların günlük yaşamını dolduran bu filmler, toplumsal değerleri ve rolleri öğretmede aile, okul ya da dini kurumlardan daha güçlüdür" (Giroux, 2007:109). Çocuklar televizyonda gördüğü şiddeti uygulama, taklit etme, model alma yoluyla içselleştirirler. Şiddet içerikleri tüketen çocukların dış dünya ile anne babasıyla sosyal çevresiyle uyumsuzluklar yaşaması söz konusu olabilmektedir. Çizgi film karakterleri doğruyu, yanlış, güzeli, çirkini öğrenme aşamasındaki çocuk için örnek alınan modellerdir. Çocuklar çizgi filmlerdeki kahramanlar ile arkadaşlık kurarak onlar gibi davranıp, onları taklit ederek özdeşleşim kurarlar.

Sanders'e göre, "Bir çocuk, çizgi film kahramanı oyuncuıyla televizyonun karşısında geçirdiği saatlerin kendisine bellettiği rolü uygulama fırsatını bulur. Bu çocuklar o elektronik dünyanın içine girme özlemlerini gerçekleştirirler. Oyuncaklarıyla, oynadıkları oyuna programlanmış kuralları kabul edeceklerine dair endüstriyel bir kuruluşla sessiz bir anlaşma yapmış bulunmaktadır (Sanders, 1999:138).

Şentürk ve Turğut, çocuk programlarının duyuşsal ve sosyal gelişimi üzerinde etkili içeriklere sahip olduğunu, 7-12 yaş çocukların bilişsel/duyuşsal gelişimini henüz tamamlayamadığı için şiddet içeren, korku ve gerilime neden olan içeriklerin onların kaygı duymasına ve güvensizlik hissetmelerine sebep olarak, kazanmış oldukları pek çok gelişimsel özellikte gerilemeye yol açabileceğini ifade eder (Şentürk ve Turğut, 2011: 64). Şentürk ve Turğut'a göre, film gösterimine dayalı laboratuvar uygulamalarında çocukların izledikleri saldırgan davranışları sonradan taklit ettikleri, üstelik ortaya koyduklarından daha fazlasını öğrendikleri gözlemlenmiştir. "Çocukların duygusal gelişim özellikleri itibarıyla televizyonda izledikleri şiddet görüntüleri karşısında dehşet ve korku duydukları görülmektedir. Sosyal öğrenme kuramının verileri dikkate alındığında çocuklar bu davranışları model alabileceklerdir" (Şentürk ve Turğut, 2011: 65).

İşiker dizi film programlarındaki şiddete dikkat çekerek, dizilerde şiddet sahnelerine yoğun şekilde yer verildiği belirtmektedir. "Diziler genel olarak değerlendirildiğinde şiddetin meşrulaştırıldığı ve bir çözüm yöntemi olarak sunulduğu, şiddet uygulayan kahramanların cezalandırılmadığı aksine ödüllendirildiği ve şiddet davranışının onaylandığı görülmektedir" (İşiker, 2011: 93). Mafya dizileri aşırı şiddete yer vererek şiddeti meşrulaştırmakta ve şiddeti özendirilmektedir. Gençler mafya dizilerinde şiddeti öğrenmekte ve şiddete karşı duyarsızlaşmaktadır (Erdoğan, Ekşi, Tektaş, 2012).

Son otuz yılı aşkın bir süreçte, kitle iletişimi üzerine yapılan araştırmalardaki ezici bir bulgu, medyadaki şiddet sahnelerine maruz kalmanın, çocuklarda saldırgan davranışları arttırdığı yönündedir (Ergeç ve Doğan, 2016). Televizyon programlarında, özellikle dizi ve filmlerde başrol oyuncusu gibi önemli rolleri oynayan karakterlerin çocuklar tarafından örnek alınması, o modele uygun davranış ve tutumların sergilenmesi ve modele benzeme çabası sergilenebilmektedir. "Çocuğun sosyalleşmesinde önemli işleve sahip olan "taklit ederek öğrenme", televizyonun öğretme biçimine oldukça uygundur. Bu bağlamda televizyonun model oluşturarak topluma şiddetin pompalanmasına ve herkesin tüketimin nesnesine dönüştürülmesine aracılık ettiği aşikârdır" (Yağbasan ve Kurtbaş, 2015: 27). Çocuklar ve ergenler, model alma ve sosyal öğrenme yolu ile televizyonda izledikleri diyalogları, sözleri, tutum ve davranışları taklit eder ve öğrenirler. Televizyondaki program ve dizilerdeki kahramanlarla özdeşleşerek, onlar gibi konuşmaya, onlar gibi davranmaya, onlar gibi var olmaya öykünürler (Alptekin, 2010).

Çizgi filmler ve dizi programları dışında şiddetin en fazla yer aldığı medya içeriklerinden birisi de bilgisayar programlarıdır. Bilgisayar oyunları çocukların en çok ilgi gösterdiği, zaman geçirdiği etkinliklerin başında gelmektedir. Bilgisayar yada internet üzerinden oyun oynama etkinliği her geçen gün artmaktadır. Bilgisayar ve internet oyunlarının yaygınlaşması, ticarileşmeyle birlikte oyun kültürü tüketim zincirinde büyük bir halka haline gelmiştir. Türkiye'de internet üzerinden ücretsiz oyun kullanımı rakamlarına baktığımızda her yıl büyük artışlar kaydedildiği görülmektedir. "Son 12 ayda 5 milyon kullanıcıyla % 534 artış gösterdi. Dünyada 70 milyar dolara ulaşan büyüklüğüyle oyun pazarı dünyanın en büyük sektörlerinden biri haline geldi ve büyük farkla eğlence dünyasının güçlü bir kolu olan sinema sektörünü geride

biraktı” (Sosyal Medya Haber, 2012). Türkiye nüfusunun yaklaşık % 40’ı bilgisayar, akıllı telefon ya da oyun konsolu yardımıyla oyun oynuyor. 750 milyon dolar büyüklüğe ulaşan Türk oyun pazarı gün geçtikçe büyüme kaydetmektedir. Toplam hacmi 110 milyar doları bulan global oyun pazarının Türkiye'deki büyüklüğü 750 milyon dolar civarında seyrediyor ve her geçen gün gelişim gösteriyor. Yıllık oyun geliriyle tüm dünya ülkeleri arasında 16’ncı sırada yer alan Türkiye’de, ortalama 30 milyon kişi aktif olarak oyun oynuyor ve tek bir dijital oyunda eş zamanlı olarak 100 bin ile 300 bin kişi online oluyor (Yeni şafak, 2018).

Pek çok araştırmacı şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynayan çocukların saldırgan davranışları üzerinde etkili olduğu, olumlu davranış geliştirmelerini körelttiği, sosyal iletişim becerilerinin zayıfladığı, empati kurma ve başkasının acısına karşı duyarsızlaşmaya neden olduğu konusunda hemfikirdir. Eğlence endüstrisi tüm dünyada başta çocuklar olmak üzere, yüz milyonlarca insan için oyun üretmektedir. Bu oyunların neredeyse tamamına yakını savaş ve şiddet içeriklidir. Milyonlarca çocuk şiddet, savaş, çatışma, ölüm içeren oyunları bilgisayar veya internet üzerinden, eğlence ve boş zaman değerlendirme adı altında tüketmektedir. Bilgisayar oyunları ile şiddet, eğlence formatında masumlaştırılabilen, insanın gerçekliği algılama biçimi üzerinde etkide bulunabilmekte şiddete yönelik tutumlarını değiştirebilmektedir.

Bilgisayar oyunları aracılığıyla, insanın gerçeklik algısının değişmesi, şiddetin kanıksanması, meşrulaşması, insanların gerçek ile sanal olanın ayırt edemeyecek hale gelmesi konusunda Robins (1999) şunları ifade etmektedir: “İmaj yoluyla minyatürleştirmek, kendi gerçek doğası ve ölçüsü içinde katlanılamayacak olan uzaktaki savaşları ve kıyımları, kabul edilebilir hale getirir. Belli bir gerçeklik algılanırken bu gerçekliğin asıl önemi gerçek dışına atılır. Örneğin, sivil araçlardan oluşan bir konvoyu veya bombalanmış bir kenti video ekranı ölçeğine indirgemek, bir bombalama olayının insani bedellerini anlamayı ‘gerçekleştirmenin’ hiç de iyi bir yolu değildir”. Robins, yüksek teknoloji sistemlerin, ürettiği teknolojik örtüklük duygusuyla savaşı algılama biçimlerimizin yönlendirdiğini, şiddet içeren savaş oyunlarının insanı ahlaki bağlardan, acıyı hissetme duygusundan yoksunlaştırdığını ifade eder. Robins’e göre, “sanal mikro dünyanın özelliği kullanıcının ‘gerçek’ insan varlığının bütünlüğünden uzaklaşmış olmasıdır. Video oyunlarında olduğu gibi makine, oyuncuyu bu dünyadan çıkartır; ‘cisimsiz eylemi’ teşvik eder.” “Bilinçdışımızın ölüm ve felaket imajlarıyla doldurulması bunların tüketimi, olayları defalarca yeniden izlemek insanı duygusuzlaştırır, donakalmışlığını artırır. Şiddet olay yinelenikçe içeriği, dehşeti uçup gider. Karşımızda sadece biçim ve ritim kalır. Şiddet olay estetik hâle gelir, etkisi ise anestetiktir, uyuşturucu hale gelir” (Robins, 1999)

Bilgisayar oyunlarında huzurlu, neşeli ve işbirliği üstüne kurulu bir dünya yoktur. Rekabet, şiddet, yenmek ve öldürmek üzerine bir dünya hâkimdir. Bilgisayar oyunları, basit ve sıradan bir eğlence, zararsız, amaçsız hoş vakit geçirilen, rahatlama aracı olmanın ötesinde bir öneme sahiptir. Eğlence belli bir yaşam tarzı üretir. Programı hazırlayanlar ve yürütenler için yarattıkları şey bir üründür. İzleyiciler bu ürünün tüketimine katılmakla kalmaz, aynı zamanda bu ürünün bağımlısı olurlar. Şiddet oyunları aracılığı ile eğlencenin masumiyeti, altında insanın insana yaptığı şiddet meşrulaştırılarak yeni bir bilinç yaratılır. Dostluk yakınlık gibi kavramların anlamında gerileme, başarı ve başarısızlığın anlamında değişimler olur.

Dünya çapında yapılan raporlamalara göre, sayısız ölümlerin saplantı derecesinde saatlerce, günlerce, haftalarca veya aylarca video oyunu oynamaktan kaynaklandığı belirtilmektedir. 2005 yılında Güney Kore’de bir adam, 50 saat durmaksızın World of Warcraft ve Starcraft oyunlarını oynaması sonucu kalp krizi geçirerek ölmüştür. 2007’de Ohio’lu bir genç, ailesini Halo 3 oyununun kopyasını aldıkları için vurmuştur. 2009’ da Kore’li bir çift, saatlerce video

oyunu oynayarak, 3 aylık bebeklerini ihmal ettikleri için, bebeğin yetersiz beslenme ve susuzluktan ölümüne sebep olmuştur. 2010'da, Amerika'da 16 yaşındaki bir genç, annesini PSP' sine el koyduğu için öldürmüştür (Normalisgood.net, 2014). Türk Eğitim-Sen Manisa Şube Başkanı Mustafa Atalay, son yıllarda artan şiddet içerikli diziler ve bilgisayar oyunlarının çocukların kişiliklerini olumsuz yönde etkilediğini belirtip, özellikle şiddet içerikli diziler ile bilgisayar oyunlarındaki kahramanları rol model alan çocukların kişilik bozuklukları yaşadığını, ayrıca öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir (Hürriyet, 2017).

Çocukların internet ortamında oyunlar aracılığıyla şiddet içeriklerine maruz kalmasının psikolojik ve zihinsel açıdan olumsuz sonuçlar getireceği bir gerçektir. Bu sonuçlar, bireyin şiddet davranışlarına yönelmesi ve şiddeti bir davranış biçimi olarak benimsemeye başlaması, şiddetin birey tarafından kanıksanması, sıradanlaşması, meşrulaşması, bireyin hoşgörü anlayışının zayıflaması, bireyde kuşku ve güvensizlik duygusunun oluşması, bireyin sorun çözme noktasında şiddete başvurması, şiddeti meşru ve doğal görmesi gibi riskleri barındırabilmektedir. Zamanını yoğun bir şekilde bilgisayar oyunu ile geçiren çocukların sosyal gelişimlerinin önemli ölçüde gerileyebileceği, öz güvenlerinde düşme olabileceği, sosyal kaygı düzeylerinin ve saldırganlık davranışlarının yükselebileceğini göz önünde bulundurmak gerekir.

SONUÇ

Günümüz teknoloji çağında çocukların eğitim kaynağını aile, okul ve medya gibi belirli toplumsal kurumlar üstlenmiştir. Çocuğa eğitimin verildiği okul ve aile gibi geleneksel eğitim kurumlarının temel hedefleri arasında çocuğun sosyalleşmesi, toplumsal kültürel değerlerin aktarılması, bilimsel bilgiyle donanımlı, ailesine ve ülkesine yararlı bir birey olarak yetiştirilmesidir. Bir ekonomik çıkar örgütlenmesi olan medya kurumu ise, çocukların tüketici olarak sosyalleşmesini, çocuğun tüketici kimliğini ön plana çıkararak eğitilmesine odaklanmış durumdadır. Medya “üretici yurttaş-çocuk” yerine “tüketici küresel-çocuk” kavramını yerleştirmiştir.

Medya kuruluşları belirli ekonomik ve kültürel hedefler çerçevesinde çocuklara yönelik programlar üreterek, onların sosyal olayları, olguları, nesnelere, kişileri, hayatı nasıl algılayacakları noktasında eğitmekte, onların önemli bilgi ve sosyalleşme kaynağını oluşturmaktadır. Medya dediğimiz iletişim araçlarının çocuklar açısından cazibesi her geçen gün artmakta, okul ve eğitim kurumları gibi ana aktörler ise ikinci plana itilmiş görünmektedir. Çocuklar kitle iletişim araçlarının ürettiği eğlenceli, çekici, güzel, güçlü kahramanlarla özdeşleşip duygusal bağ kurmakta, onları taklit emekte, onların yaşam tarzlarına özenerek model almaktadırlar. Anne-baba ve öğretmenlerin yavaş yavaş çocuğun ilgi duyduğu, model aldığı ana aktörler olmaktan çıktığı görülmektedir.

Medya çağında çocuk kültürünün oluşmasında televizyon ve internet içeriklerinin önemli bir yeri vardır. Özellikle gençler ve çocuklar, artık zamanlarının büyük çoğunluğunu internet ve televizyon başında geçirmektedirler. Televizyon ve internet içerikleri çocukların duyuşsal, bilişsel ve sosyal gelişimleri açısından sorunlar ve riskler taşımaktadır. Konuyla ilgili çalışma yapan araştırmacılar televizyon ve internet içeriklerinin; çocukların kitap okuma alışkanlığı ve kültürünün kaybolmasına neden olduğu, çocukların ekran karşısında hazırlanmış paketlenmiş imgeler ve hayallerle uzun zaman geçirmelerinin onları kendi hayallerinden uzaklaştırarak körelttiği, şiddet ve tüketim kültürünü yaygınlaştırdığına dikkat çekmektedirler.

Yoğun tüketim ve şiddet kültürü ile yoğrulmuş medya program içeriklerinin çocuk sağlığını tehdit eden unsurlar kapsamında değerlendirilmesi için Türkiye’de medyada şiddet ve tüketim konusunun araştırılmasını sağlayacak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığının da içinde bulunacağı ve ortak akademik çalışmaların yapılacağı bir platforma ihtiyaç duyulmaktadır. Belirlenecek politikalar çerçevesinde medyada çocuklara yönelik bilimsel araştırmalar ile ilgili yapımlar, teknolojik icatlara ilişkin yarışma programları, uzay, yaşam, doğa vb. konular ile ilgili belgeseller, Türk toplumunun ahlaki yapısına daha uygun yapımlar, daha fazla bilimsel bilgi içeren yarışmaların teşvik edilip ön plana çıkarılması önem kazanmaktadır. Bu bağlamda bir toplumun kültürel ve ekonomik olarak ilerlemesi, gelişmesi, yaşam standardı ve zenginliğinin artması, üretici ve yaratıcı bir kuşakların yetiştirilmesi, çocuklara vereceği önem ve eğitim ile mümkündür. Çocuk eğitimine verilen eğitim ne kadar kaliteli ise o ölçüde de teknolojik, ekonomik ve kültürel olarak o ülkenin gelişimine olanak tanıyacaktır. Tüm bunların yanı sıra medyayı eleştirebilen doğru okuyabilen, gördükleri ve izlediklerini sorgulayabilen yorumlayabilen, yorumlayıp içselleştiren, analiz ve sentez kabiliyeti gelişmiş bir kuşağın yetiştirilmesi önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Ağaç, S. ve Harmankaya, H. (2009). İlköğretim birinci kademe öğrencilerinin giysi tercihleri ve giysi satın alma davranışlarına etki eden faktörler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 1-14.
- Akçalı, S. İ. (2015). Tüketim toplumunda çocukluğun yitişi, S. İ. Akçalı (Ed.). *Çocuk ve Medya*. İçinde (ss. 267-279). Ankara: Nobel Yayınları.
- Alptekin, S.(2010). Televizyon toplum ve şiddet. 23 haziran 2017 tarihinde <http://www.serapalptekin.com/TvMedyaSiddet.php> adresinden alınmıştır.
- Aşar, E. (2014). *Keşfedilen çocuk, iletişim teknolojileriyle yitip giden çocukluk ve çocuk kültürü*. 8 Nisan 2018 tarihinde <http://www.iletisimvediplomasi.com/kesfedilen-cocuk-iletisim-teknolojileriyle-yitip-giden-cocukluk-ve-cocuk-kulturu-ebur-asar/> adresinden alınmıştır.
- Aşçı, E. (2006). *Televizyondaki çizgi ve animasyon karakterlerin farklı yerleşim yerlerinde yaşayan çocukların tüketici davranışlarına olan etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ateşoğlu, İ. (2009). Çocukların tüketici olarak sosyalleşmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14, 3, 215-228.
- BM (Birleşmiş Milletler), (1989). *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi*, 23 Mart 2018 tarihinde http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf adresinden alınmıştır.
- Erdoğan, Y. ve Ekşi, H. ve Tektaş, A. (2012). Medya ve şiddet: mafya dizileri üzerine karma bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 23, 83-116.
- Ergeç, N. E. Ve Doğan, M. E. (2016). Medyada Şiddet; Televizyon Çizgi Diziler Üzerine Bir İnceleme. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25,1, 43-58.
- Esslin, M.(2001). *Televizyon çağı*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Gerbner, G. (1998). The Stories We Tell (Anlattığımız Öyküler), *Kültür ve İletişim*, 12 Mayıs 2017 tarihinde <http://ilef.ankara.edu.tr/ki/yazi.php?yad=485>. Adresinden alınmıştır.
- Giroux, H. A. (2007). *Eleştirel pedagoji ve neoliberalizm*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Gümüş, Y. (2013). *Çocuk kültürünün parçası oyuncaklar: Çocuksu masumiyetten plastik*. 8 Nisan 2018 tarihinde <http://www.academia.edu> adresinden alınmıştır.
- Güvenç, B. (1997). *Çocuk ve kültür*. Çocuk kültürü: 1. Ulusal çocuk kültürü kongresi bildirileri, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

- Hürriyet (2017). Çocuklar Dizi Kahramanlarını Rol Model Alıyor Şiddet Artıyor Uyarısı. 23 Haziran 2018 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/cocuklar-dizi-kahramanlarini-rol-model-aliyor-40666916> adresinden alınmıştır.
- İnal, K. (2007). *Çocuğun örselenen dünyası*. Ankara: Sobil Yayınları.
- İnal, K. (2009). *Medya okuryazarlığı el kitabı*. Ankara: Ütopya Yayıncılık
- İşiker, F. (2011). *Televizyon yayınlarında şiddet*, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara. Uzmanlık tezi.
- Kanner, A.D. (2005). Globalization and the Commercialization of Childhood. 20 (5), 49-51. <http://www.commercialexploitation.org/articles/featured/kannertikkun.pdf>. adresinden alınmıştır
- Koç, N. E. (2018). Şiddet içerikli dizilerin popülerite sebepleri. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 2, 26-36.
- Michaud, Y. (1991), *Şiddet*. (Çev. C, Muhtaroglu), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Normalisgood.net, (2014). *Bilgisayar oyunlarının çocuklar üzerindeki etkileri*. 12 Mart 2018 tarihinde <http://www.normalisgood.net/bilgisayar-oyunlarinin-cocuklar-uzerindeki-etkileri/> adresinden alınmıştır.
- Odabaşı, Y., ve Barış. G. (2002), *Tüketici davranışı*. İstanbul: Mediacat Kitapları.
- Öktem, F. (2003), *Anne-babalar ve çocuklar. radyo ve televizyonlarda şiddet ve intihar haberleri*. Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını.
- Özen, Ö. ve Kartelli, F. (2017). Türkiye’de Yayın Yapan Çocuk Kanallarında Yayınlanan Çizgi Filmlerdeki Şiddet Olgusunun Analizi. *Marmara İletişim Dergisi*, 27, 81-93
- Özer, Ö.(2017). Medyada Şiddet Kullanımı: Şiddet Ekonomisi, Medyanın İdeolojik Şiddeti ve Yetiştirme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme, *Marmara İletişim Dergisi*, 27, 1-19
- Pembecioğlu, N.(1997). Çocukluklarını Yitiren Çocuklar Üstüne, *İ. Ü. İletişim Fakültesi Dergisi*, 6, 253-277.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun yok oluşu*. (Çev. K. İnal), Ankara: İmge Kitabevi.
- Postman, N. (2012). Öldüren eğlence televizyon. (Çev. O. Akınhay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Robins, K. (1999). *İmaj: Görmenin kültür ve politikası*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- RTÜK (2006). *Televizyon programlarındaki şiddet içeriğinin, müstehcenliğin ve mahremiyet ihlallerinin izleyicilerin ruh sağlığı üzerindeki etkileri*, Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını.
- Sanders, B. (1999). *Öküzün A’sı: Elektronik çağda yazılı kültürün çöküşü ve şiddetin yükselişi*. (Çev. Ş. Tahir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sormaz, F. ve Yüksel, H. (2012). Değişen çocukluk, oyun ve oyuncağın endüstrileşmesi ve tüketim kültürü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(3), 985 -1000.
- Sormaz, F. ve Yüksel, H. (2012). Değişen Çocukluk, Oyun ve Oyuncağın Endüstrileşmesi ve Tüketim Kültürü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11,3, 985 -1008.
- Sosyal Medya Haber (2012). *Türkiye online oyun sektörü büyüdü ABD’li firmalar işbirliği için Türkiye’ye geliyor*. 5 Mart 2018 tarihinde <http://www.sosyalmedyahaber.com/2012/05/turkiye-online-oyun-sektoru-buyudu-abdli-firmalar-isbirligi-icin-turkiyeye-geliyor/> adresinden alınmıştır.
- Şener, T. (2007), *Çocukların Kültürel Etkinlikleri*, Ankara: Sobil Yayınları.
- Şentürk, M. ve Turğut, M. (2011). Televizyon programları, reklamlar ve çocuklar. *Aile ve Toplum Dergisi*, 12, 7, 63-88.
- Şirin, M. R. (2009). *Televizyon, çocuk ve aile*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tan Akbulut, N. (2006). Reklamcılarının evdeki temsilcisi çocuklar reklamın çekici eğlendirici ögesi yine çocuklar. C. Bilgili (Ed.). *Medyada Olmayanlar İçinde* (ss. 267-279). İstanbul: Beta Yayınları.
- Torlak, Ö. (2001). *Pazarlama ahlakı*, İstanbul: Beta Yayınları.
- TÜİK, (2013). 06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya. 15 Haziran 2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr> adresinden alınmıştır.

- TÜİK, (2017). İstatistiklerle Çocuk, 2017. 15 Haziran 2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27596> adresinden alınmıştır.
- Uras, G. (2016). *Kitap pazarı 2.2 milyar dolarlık bir pazar*. 12 Haziran 2018 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/kitap-pazari-2-2-milyar-dolarlik-ekonomi-ydetay-2344030/> adresinden alınmıştır.
- Ülken, B. F. (2011). Televizyon izlemede anne-baba aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11,1. 195-216.
- Yağbasan, M. ve Kurtbaş, İ. (2015). Şiddet ve tüketim kısılcığında çocukluk: Televizyon üzerine ampirik bir çalışma. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2, 15-31.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk ve suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeni şafak, (2018). *Türkiye'nin yaklaşık yüzde 40'ı oyun oynuyor*. 12 Nisan 2018 tarihinde <http://www.egitimajansi.com/haber/turkiyenin-yaklasik-yuzde-40i-oyun-oynuyor-haberi-64658h.html> adresinden alınmıştır.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Okul Öncesi Dönem Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Baba Figürünün İncelenmesi

Saniye BENCİK KANGAL¹, Ayşenur KARAASLAN*² & Sevgi ARSLAN²

¹Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

²Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, Türkiye

Geliş Tarihi: 8 Kasım 2017 Kabul Tarihi: 30 Aralık 2017

Öz:

Edebiyat, içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini yansıtır. Çocuk edebiyatı da içinde bulunduğu çağın ve toplumun benimsenmiş değerlerinin okuyucuyla paylaşılmasına olanak sağlar. Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında yer alan baba figürünün, yazılı ve görsel göstergelerle nasıl yansıtıldığını tespit etmektir. Araştırma nitel araştırma olup, veriler betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Dönem, Resimli Çocuk Kitapları, Toplumsal Cinsiyet Roller

Giriş

Bireylerin hayatında oldukça önemli bir yere sahip olan kitaplar, çocukların gelişimlerinin desteklenmesinde ve içinde buldukları toplumu anlamalarında etkili bir uyarıcıdır. Bu doğrultuda çocukların hayal gücünü harekete geçiren edebi ürünler çocuk edebiyatını ortaya çıkarmıştır. Çocuk edebiyatı; çocukların duyu, düşünce ve hayal güçlerinin gelişimine katkıda bulunan, yazılı ve sözlü ürünlerin tümüdür.

Resimli çocuk kitapları, çocukların cinsiyet rolleri edinmelerinde önemli bir yere sahiptir. Kitaplarda yer alan kahramanların davranış biçimleri, meslekleri cinsel kimliklerinin gelişmesini etkilemektedir.

Bussey ve Bandura, (1999) gözlem yoluyla öğrenmenin cinsel rollerin öğrenilmesi ve cinsiyete uygun davranış kazanımlarının oluşturulması açısından çocuğa zengin bir çeşitlilik sağlayan temel süreçlerden biri olduğunu belirtmektedir. Çocuklar benzer ve farklı cinsiyetteki modellerini izleyerek, davranışlarını anımsayıp uygun durumlarda yeniden üreterek ve yeterlik algılarını pekiştirip güdüsel süreçleri uygulayarak cinsel kimliklerine uygun toplumsal rolleri kazanmaktadırlar (Bussey & Bandura, 1999).

*Sorumlu Yazar E-mail: aysenurkaraaslan94@gmail.com

Orcid ID:

Çocuk edebiyatı ürünlerinde kahramanlar, çocukların kendileriyle özdeşim kurmasına olanak sağlar. Kahramanlara atfedilen cinsiyet rolleri ve onların sunuluş ve kurgulanış biçimleri, çocuklar için özdeşim kuracakları modelleri oluşturur. Bu doğrultuda, çocuk edebiyatı ürünlerinde cinsiyet rolleri modern hayata uygun olarak örneklendirilmeli, kadına ve erkeğe verilen değerler ve yüklenen anlamlar arasında farklılık olmamalıdır (Sever, 2004).

Toplumda kadın ve erkeklerden beklenen belirli davranışlar vardır, bu davranışlar toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını oluşturur. Bu kalıp yargılara göre; erkeklerin kişiliğinin daha aktif, maceracı, bağımsız özellikte olduğu düşünülmektedir (Dökmen, 2006).

Modern hayat ile birlikte kadın ve erkeklerin cinsiyet rolleri de dengelenmeye başlamıştır. Bu doğrultuda kadın ve erkeklerin cinsiyet rollerini keskin çizgilerle ayırmak yerine karşı cinse ait rolleri de edinebilmek gerekmektedir (Özgüven, 2001).

Okul öncesi dönem çocuklarına sunulan resimli çocuk kitaplarında doğru modeller oluşturulduğunda önemli bir eğiticiliğe sahip olabilirken, yanlış modellemeler çocuğun gelişimi üzerinde olumsuz sonuçlar yaratan bir araç haline dönüşebilmektedir (Gürşimşek & Günay, 2005).

Bu araştırma ile okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında baba figürünün incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma nitel bir çalışmadır. Yıldırım ve Şimşek (2013: 45) nitel araştırmayı “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır. Nitel araştırma türlerinden doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada öncelikle okul öncesi döneme ait resimli çocuk kitapları belirli ölçütler doğrultusunda seçilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Veri Seti

Araştırmanın veri kaynakları, ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu bağlamda kitapların okul öncesi dönem çocuklarına hitap etmesi, kitapta baba figürüne yer verilmesi, kitapların edebî eser niteliği taşıması gibi ölçütler esas alınmıştır.

Çocuk edebiyatı alanında çok satan 150 kitap arasından 50 resimli çocuk kitabı olduğu belirlenmiştir. Bu kitaplar arasında baba figürü olan 7 kitap araştırma kapsamına alınmıştır. İncelenen 150 kitaptan; 10 bilim-çocuk, 2 çıkartma, 2 kavram, 1 dokun-hisset kitabı, 11 seri kitap, 9 kitap seti ve 65 ilkököl dönemi kitabı araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmanın veri analizinde önce betimsel analiz, ardından içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda öncelikle kitaplarda baba figürüne yer verilip verilmediği betimsel analiz yöntemi ile saptanmıştır. Ardından belirlenen kitaplardaki baba figürü dilsel ve görsel

ögeler yardımıyla incelenmiştir ve veriler, derinlemesine bir analize tabi tutularak kod ve kategoriler altında sınıflandırılarak yorumlanmıştır.

Verilerin analizinde cümle ve görseller esas alınmıştır.

BULGULAR

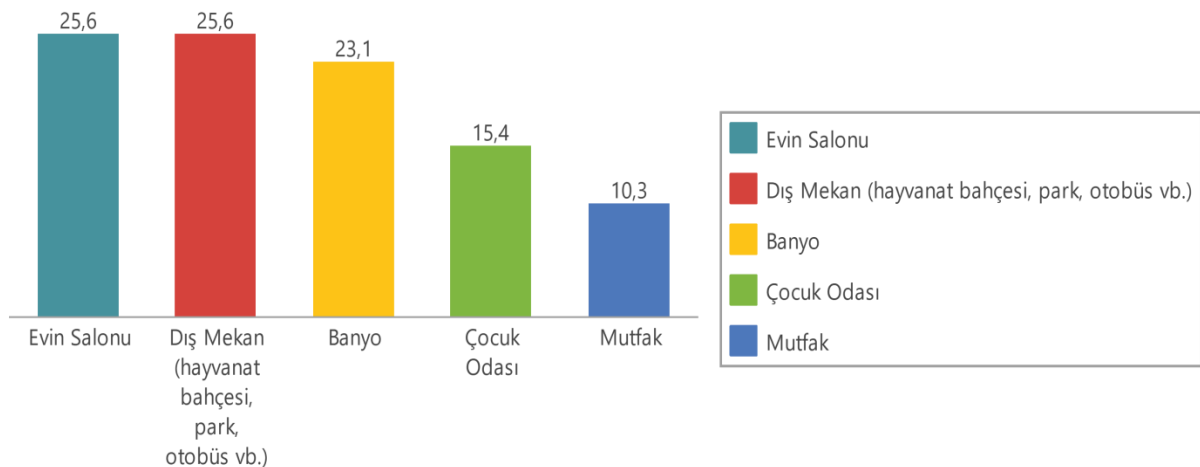
İncelenen okulöncesi döneme ait resimli çocuk kitaplarındaki baba figürüne dair şu bulgular elde edilmiştir.

Online olarak kitap satan internet sitesindeki çok satan kitaplar listesine göre; 50 resimli çocuk kitabından sadece 7'sinde baba figürü olduğu bulgusuna rastlanmıştır. İncelenen kitaplardan birinde babanın sadece söylemlerine yer verilmiş ancak baba resmedilmemiştir. Bu kitaplardan 1 tanesi Türk yazara ait olup, diğerleri çeviri kitap niteliği taşımaktadır.

Tablo 1. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarının Adları ve Künye Bilgileri

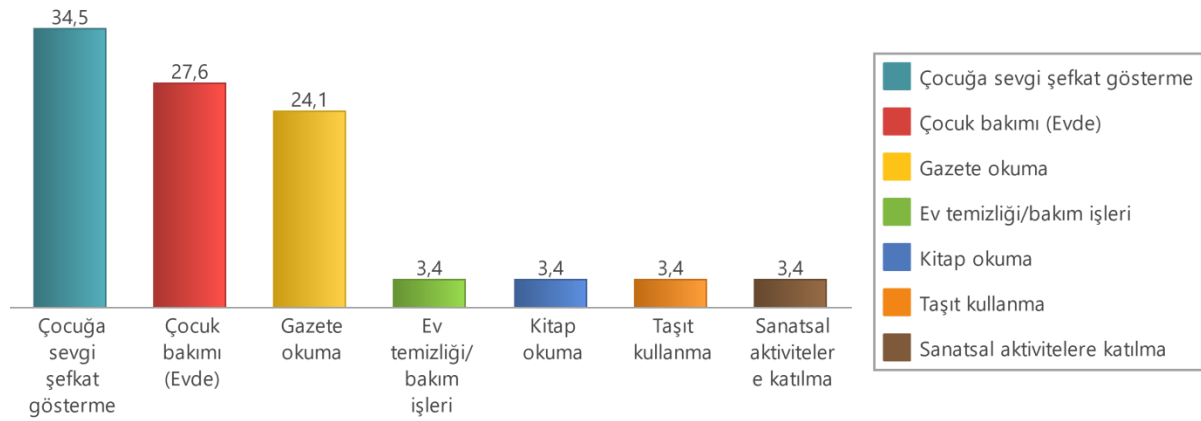
	Kitap Adı	Yazarı	Yayınevi
1	Gergedanlar Krep Yemez	Anna Kemp	Pearson
2	Köpekler Bale Yapmaz	Anna Kemp	Pearson
3	İyi Geceler Farecikler	Frances Watts	1001 Çiçek
4	Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor	Feridun Oral	Yapı Kredi Yayınları
5	Zürafa Saklama Rehberi	Michelle Robinson	Pearson
6	Babacığa Öpücükler	Frances Watts	1001 Çiçek
7	Kaplanı Sakın Gıdıklama	Pamela Butchart	Marsık

Tablo 1'e göre araştırma kapsamına alınan kitapların yazar ve yayınevlerinin benzerlik gösterdiği; baba figürünün, anne figürüne göre sayıca daha az yer verildiği görülmüştür.

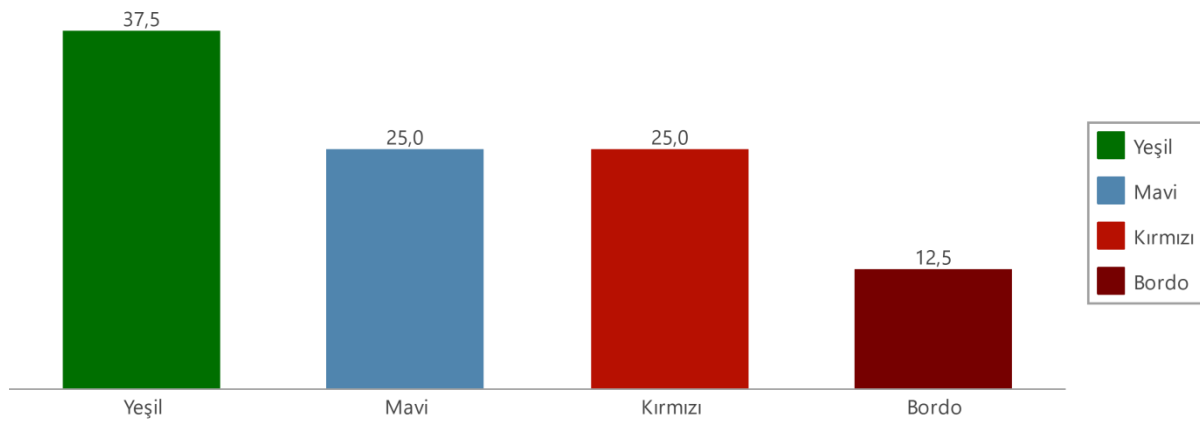
Grafik 1. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarındaki Baba Figürünün Mekânsal Analizi

Grafik 1'e bakıldığında incelenen kitaplarda baba figürünün, evin salonunda (% 25,6), dış mekânlarda (% 25,6), banyoda (% 23,1), çocuk odasında (% 15,4) ve mutfakta (% 10,3) resmedildiği belirlenmiştir.

Grafik 2. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarındaki Baba Figürünün Eylemlerinin Dağılımı

Grafik 2'ye incelendiğinde kitaplardaki baba figürünün çocuğa ilgi/şefkat gösterme (% 34,5), çocuk bakımı (% 27,6) ve gazete okuma (% 24,1) eylemlerinde baskın oldukları belirlenmiştir. Ayrıca incelenen kitaplarda ev temizliği/bakım işleri (% 3,4), kitap okuma (% 3,4), taşıt kullanma (% 3,4) ve sanatsal aktivitelere katılma (% 3,4) eylemlerinde diğer eylemlere oranla daha az yer verildiği belirlenmiştir. Çocuğa ilgi/şefkat gösterme eyleminin baskın olması, seçilen kitaplardan 1 tanesinin baba çocuk ilişkisi üzerine yazılı olmasından kaynaklanmaktadır.

Grafik 3. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarındaki Baba Figürünün Tercih Ettiği Kıyafetlerdeki Renklerin Dağılımı

Grafik 3'e göre kitaplarda babaların kıyafetlerinde yeşil (% 37,5), mavi (%25), kırmızı (% 25) ve bordo (% 25) renklerini tercih ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. İncelenen 2 kitapta babalık rolünün hayvanlara atfedildiği ve hayvanların kıyafetsiz resmedildiği saptanmıştır.

İncelenen kitapların hiçbirinde babaların mesleklerine dair herhangi bir ayrıntıya yer verilmediği görülmüştür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Kaynak ve Aktaş (2017), okul öncesi hikâye ve masal kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerini inceledikleri araştırmada, kadın ile erkek karakterlerin birbirine yakın oranlarda yer aldığını

tespit etmiştir. Ancak okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında yer alan “baba” figürlerinin incelenmesini amaçlayan bu çalışmada, baba figürüne anne figüründen sayıca daha az yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir şekilde Anderson ve Hamilton (2005), resimli çocuk kitaplarında anne ve babaların nasıl betimlendiğini inceledikleri araştırmada, babalara annelerden daha az yer verildiği sonucuna ulaşmıştır.

Bu çalışmada babanın evin salonu, dış mekanlar, banyo, mutfak, çocuk odasında resmedildiği görülmüştür. Ancak babanın genellikle çocuğuyla evin dışında ilgilenirken resmedildiği dikkat çekmektedir. Bu sonuç, geleneksel kalıp yargılara uygun bir durum arz etmektedir.

İncelenen kitaplarda babanın çocuğa ilgi/şefkat gösterme, çocuk bakımı ve gazete okuma eylemlerinde baskın oldukları saptanmıştır. Ancak bu çalışmada babaların çocukların bakımında görev almasına rağmen; daha başarısız ve ikinci planda yansıtıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çatalcalı ve Soyer tarafından 50 hikaye kitabı incelenerek yapılan araştırma sonuçlarına göre; baba çalışma hayatı içinde ele alındığından çocuğun eğitimi, duygusal ilişkileri gibi alanlarda babanın etkin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu bakış açısı toplumsal kalıp yargılarla örtüşmektedir.

Toplumda erkeği simgeleyen renk geleneksel olarak mavi olmasına rağmen, bu çalışmada babanın kıyafetlerinde tercih ettikleri renklerin, toplumsal kalıp yargıların aksine daha çeşitli olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından birisi de gazete okuma eylemi sadece babalar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu durum geleneksel kalıp yargılarıyla paralellik göstermektedir.

Elde edilen tüm sonuçlara bakıldığında, resimli çocuk kitaplarında yer verilen baba figürlerinin rolleri toplumdaki kalıp yargılarla örtüşmediği özellikler olsa da genel olarak paralellik göstermektedir.

ÖNERİLER

Kitapların çağdaş yaşama uygun, toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesi göz önünde bulundurularak yazılması, anne ve babaların aile içi rollerde sorumlulukları paylaştıklarını gösteren yazı ve görseller kullanılması önerilmektedir.

Resimli çocuk kitaplarında yer alan baba figürlerinin sayısı ve nitelikleri artırılmalıdır.

Kitaplarda anne ve babalara meslek atfedilirken, mesleklerde cinsiyet ayırımından kaçınılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Anderson, D. A. & Hamilton, M. (2005). Gender role stereotyping of parents in children's picture books: The invisible father. *Sex Roles*, 52(3-4), 145–151.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological review*, 106(4), 676.
- Dökmen, Z. (2006). Working, gender and gender roles and relation between housework and depression. *Turkish Psychology J*, 12(39), 39-56.

Gürşimşek, I., & Günay, D. (2005). Çocuk Kitaplarında Cinsiyet Rollerinin İşlenişinde Kullanılan Dilsel ve Dildışı Göstergelerin Değerlendirilmesi: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Kaynak, D., & Aktaş, E. Okul Öncesi Hikaye ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerini.

Özgüven, İ. E. (2001). Ailede iletişim ve yaşam: PDREM Yayınları.

Sever, S. (2004). Anadili ediniminde çocuk kitaplarının işlevi. Çoluk Çocuk Dergisi, 36, 14-15.

Soyer, A. Ç. (2010). Okul Öncesi Dönem Çocuk Hikâye Kitapları: Stereotipler ve Kimlikler.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.(9. Genişletilmiş Baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi.

<https://www.kitapyurdu.com/cok-satan-kitaplar/haftalik/1.html> Erişim Tarihi: 09.04.2018

http://www.idefix.com/?gclid=CjwKCAjw6djYBRB8EiwAoAF6ofPZzR_VICgRqllRzgRy9DxygCmdM7-UvPvj4gLBxjJEToHy0Qn5BoC_T0QAvD_BwE Erişim Tarihi: 09.04.2018

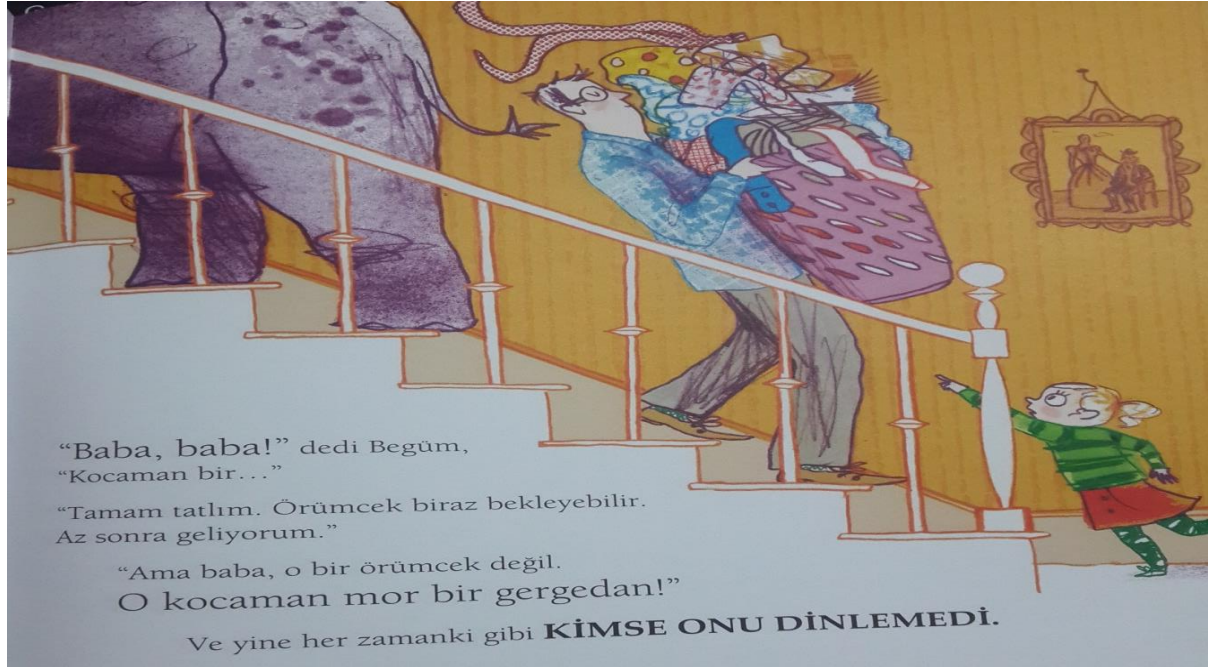
EK

Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor Sf. 5-6

Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor Sf. 26

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 4

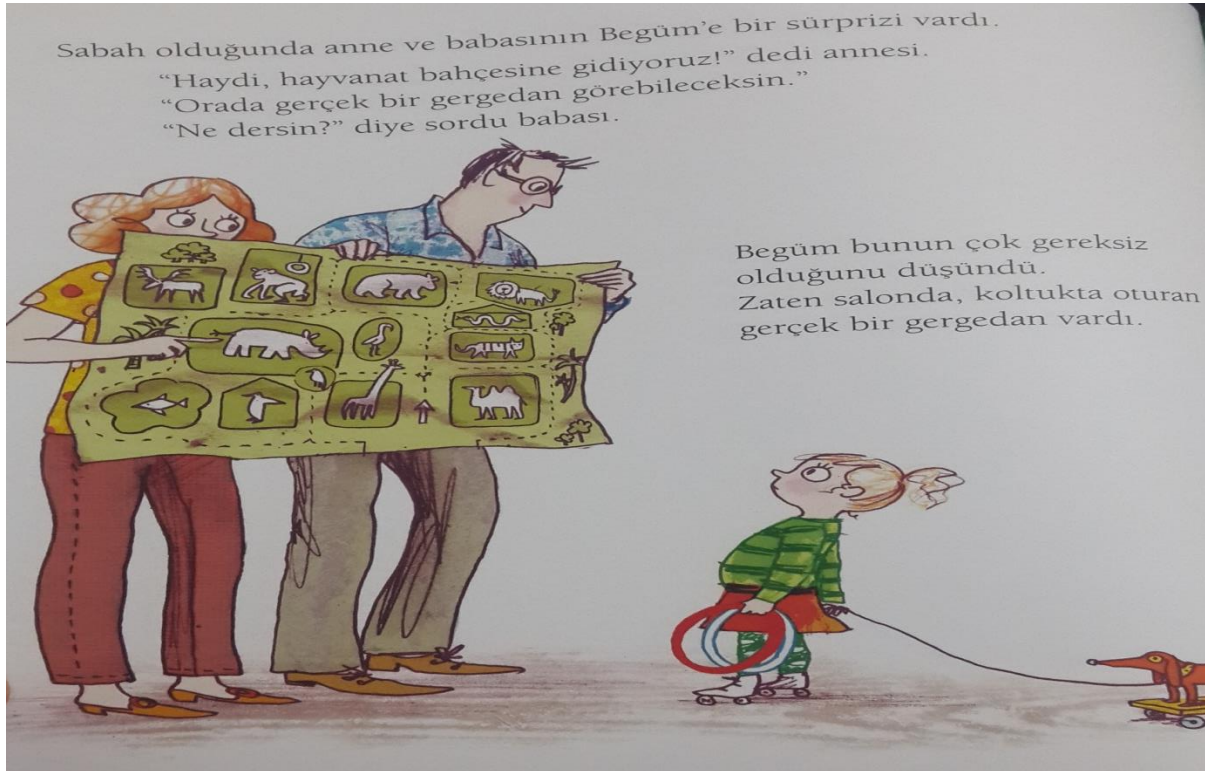

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 9

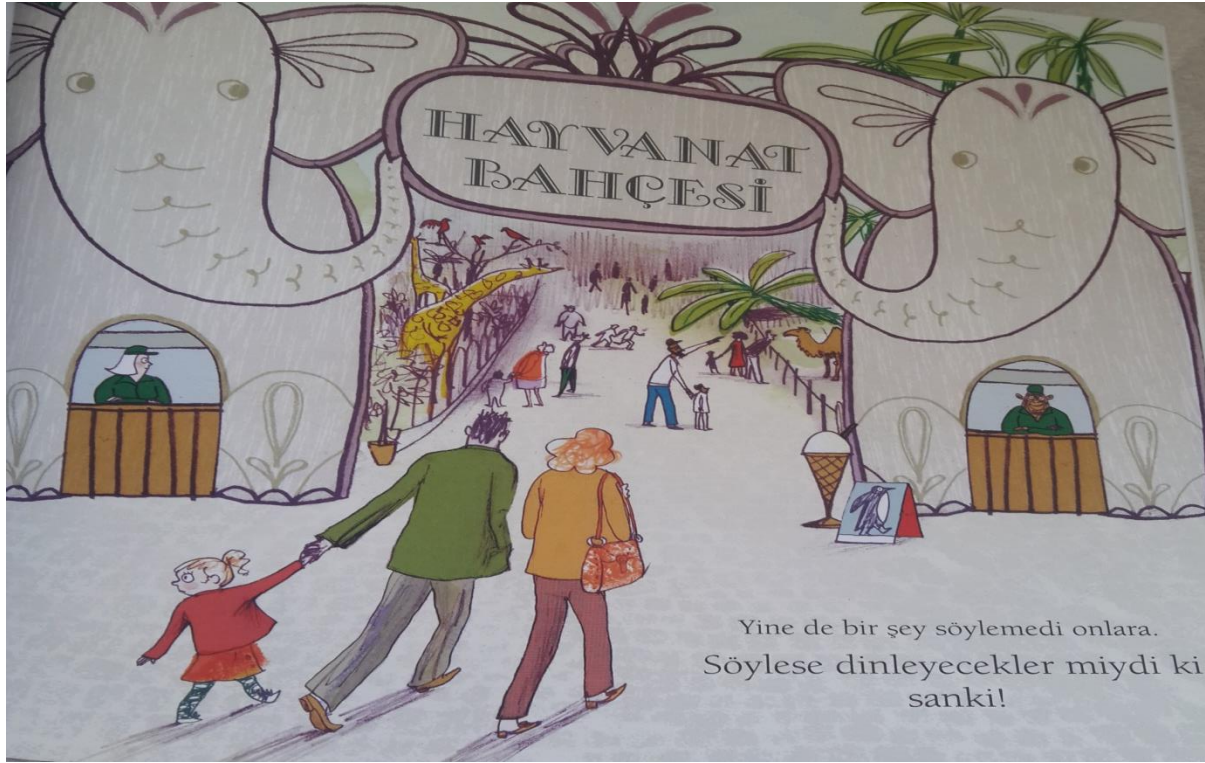

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 10

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 15

Gergedanlar Krep Yemez Sf.16

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 19

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 20

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 23

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 24

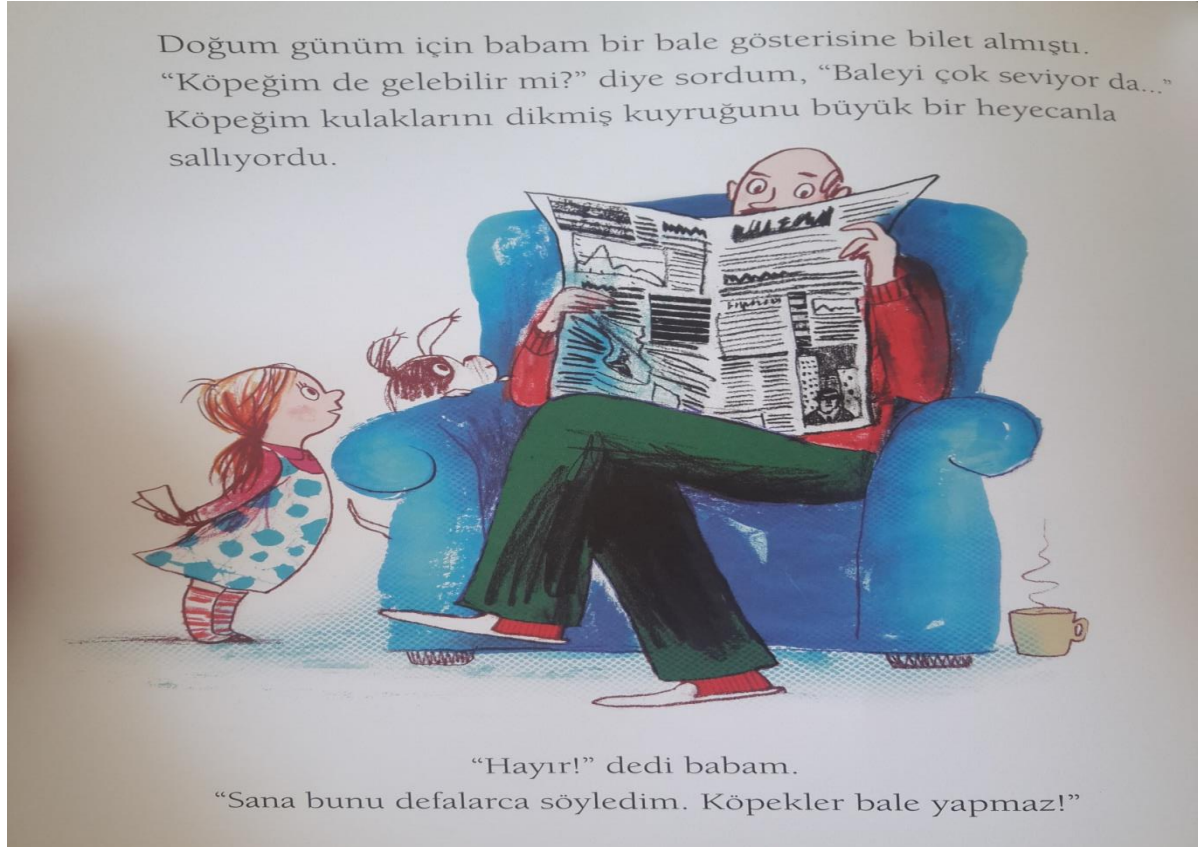

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 27

Köpekler Bale Yapmaz Sf. 6

Köpekler Bale Yapmaz Sf. 14

Bale gösterisine gitmek için otobüs beklerken zavallı köpeğimi düşünüyordum. Gelemediği için kim bilir ne kadar üzgündü. Birden tuhaf bir şey hissettim.

Köpekler Bale Yapmaz Sf. 15

İçimden bir ses izlendiğimi söylüyordu...

Köpekler Bale Yapmaz Sf. 16

Anne Baba Tutumlarının Çocukların Sosyal Becerileri Üzerindeki Etkisi**

Emine YILMAZ-BOLAT

¹Mersine Üniversitesi, Türkiye

Geliş Tarihi: 14 Kasım 2017 Kabul Tarihi: 30 Aralık 2017

Öz:

Aile, çocukların yaşama dair ilk deneyimlerini edindikleri, büyüyip geliştikleri ve toplumsal davranışları öğrendikleri ortamdır. Bu araştırma, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Mersin ili merkez Yenişehir ve Mezitli ilçelerindeki okul öncesi dönem çocukları; araştırma örneklemini ise bu ilçelerdeki okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-6 yaş grubu 122 çocuk oluşturmaktadır. Bu çocuklardan 79'u Yenişehir ilçesinde, 43'ü Mezitli ilçesinde okul öncesi eğitim almaktadır. Araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Aile Bilgi Formu, Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği ve Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarının çocukların sosyal becerileri üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi, anne baba tutumları, çocuk yetiştirme, sosyal beceri

Abstract

The family is the place where children get their first experiences of life, grow up and develop and learn social behaviors. This research was conducted to examine the parental influence of childrearing attitudes on children's social skills. The universe of the study was pre-school children in Mersin province center Yenişehir and Mezitli districts; The sample of the research consists of 122 children aged 4-6 years who attend pre-primary education institutions in these districts. Of these children, 79 are in pre-school education in Yenişehir and 43 in pre-school in Mezitli. The Family Information Form, Child Raising Attitude Scale and Social Skills Assessment Scale were used by the researcher. As a result of the research, it has been determined that parenting attitudes are influential on children's social skills.

Keywords: Pre-school, parent attitudes, child rearing, social skills

Giriş

Anne babalar çocuklara çeşitli fiziksel, sosyal ve duygusal ortam yaratarak çocukların gelişimini ve öğrenmesini destekleyen çocukların hayatındaki ilk öğretmenleridir. Anne babaların çocuğa uyarıcı ortam sunmasında ve çocuğun gelişimine yön vermesinde onların çocuk yetiştirme tutumları oldukça önemlidir. Çocukların olumlu kişilik özellikleri geliştirmelerinde ve tüm gelişim alanlarının desteklenmesinde, anne-babaların çocuklarına karşı tutumlarının önemli bir etkisi vardır (Özyürek ve Tezel-Şahin, 2017). Anne babanın çocuk yetiştirme tutumları birçok sosyal ve çevresel etkenden daha önemli olup çocuğun sosyal,

*Sorumlu Yazar E-mail: eyilmazbolat@gmail.com

Orcid ID:

**Bu makale 13-15 Eylül 2018 tarihli 1. Uluslararası Eğitimde ve Kültürde Akademik Çalışmalar Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

duygusal ve bilişsel gelişimini etkiler (Grusec ve Davidov, 2007).

Aile, çocukların yaşamla ilgili ilk deneyimlerini kazandıkları, kendilerine güven duygularını geliştirdikleri, sosyalleşmeyi ve topluma uygun tutum ve davranışlar sergilemeyi öğrendikleri ortamdır (Ertürk-Kara, 2017: 17). Aile fizyolojik olduğu kadar, ekonomik ve sosyal yönleriyle de çocuğa şekil vermekte ve çocuğun kişisel sosyal uyumunda aktif rol oynamaktadır (Gürsoy ve Öztaş, 2014: 123). Anne/baba-çocuk iletişimi olumlu duygular ve alışkanlıklar içeriyorsa, her iki taraf için de birlikte geçirilen zaman eğlence ve mutluluk kaynağı olabilir. Çocuğun yaşı ne olursa olsun, onunla kurulan iyi bir iletişim, onda kendine güven ve çevresine saygı gelişimi için en önemli kaynaklardan biri olacaktır (Küçüköyük, 2006: 329). Çocuk doğumdan itibaren sürekli olarak ailenin inançları, değerleri, gelenekleri, tutumları ve uygulamalarından etkilenmektedir. Anne babanın çocukla olan etkileşimi çocuğun aile içindeki yerini belirlemektedir. Aile çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerdir. Anne-baba-çocuk arasındaki ilişki, çocuğun gelecekteki sosyal ilişkilerinin de temelini oluşturmaktadır (Şanlı ve Öztürk, 2015). Aile yapısının sağlıklı olması, toplumun sağlam temellere dayalı olması anlamına gelmektedir (Özyürek ve Tezel-Şahin, 2017).

Ana-baba tutumlarının “denetim” ve “duygusal ilişki” boyutu en belirgin iki özelliğidir. Ana-babaların çocuklarla olan duygusal ilişki boyutu, çocuğu merkez alan, kabul edici tutumdan, reddedici tutuma kadar uzanan bir yelpazede farklılaştığı görülür. Bu boyut çocuk eğitimindeki sağlıklı tutum ve davranışlar ile kuralları kapsar. “Denetim boyutu” ise, kısıtlayıcı tutumdan, hoşgörülü ve ilgisiz tutuma kadar geniş bir çeşitlilik gösterir. Denetim boyutu, insanların, birlikte mutlu yaşayabilmeleri, iyi ilişkiler kurabilmeleri için zorunludur (Özgül, 2001:209).

Anne baba tutumlarının yanı sıra çocuğun yetiştiği ailenin yapısı, sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri çocuğun sosyalleşmesini etkileyen etmenlerdendir (Yavuzer, 2017). Sosyalleşme, sosyal gelişimle ilgili kavramlardan birisidir. Sosyal gelişimle ilgili diğer kavramlar ise benlik, sosyal olgunluk, kültür, sosyal uyum ve sosyal yeterliliklerdir. Sosyal olgunluk, bir kimsenin anlayış, duyu, tutum, beceri gibi özellikler bakımından içinde yaşadığı toplumun beklentileri doğrultusunda gösterdiği olgunluktur (Durualp ve Aral, 2011: 19). Sosyal olgunluk, sosyal becerileri desteklemektedir. Çünkü çocuğun sosyal çevresinde arkadaşlarıyla, akranlarıyla, diğer yetişkinlerle ve aile bireyleriyle kurduğu ilişkiler sayesinde sosyal becerileri gelişmektedir. Yaşam boyu gelişen sosyal yeterlilik, olumlu etkileşimi zaman içinde farklı durumlarda sürdürürken kişisel amaçları gerçekleştirme becerisidir (Diken, 2010: 182; Öziskender, 2010: 53). Sosyal beceriler, kişinin olumlu ya da olumsuz duygularını uygun bir biçimde anlatabilmesini, kişisel haklarını savunabilmesini, gerektiğinde başkalarından yardım isteyebilmesini, uygun bulmadığı istekleri geri çevirebilmesini kolaylaştıran becerilerdir (Yatkın, 2012: 51). Bu beceriler, kişinin kendisi dışındaki kişilerle karşılıklı ve sağlıklı ilişkiler kurabilmesi için gerekli olan beceriler olup bireylerin sosyal ortamlarda kullandıkları, toplumdaki olumlu tepkileri almalarını, olumsuz tepkileri almaktan kaçınmalarını sağlamaktadır (Uzun, 2013: 44).

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın genel amacı, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda "Çocukların sosyal beceri puanlarının çocukların yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum puanları ile çocukların sosyal becerileri arasında bir ilişki olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırmanın amacı, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisini incelemek olduğundan, betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırmalar, bir konu hakkındaki durumu araştırmak ve belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Betimsel araştırma desenleri herhangi bir konuda derinlemesine bilgi edinmeyi sağlayarak niçin sorularını gündeme getirir ve bu sayede iyi bir betimsel çalışma açıklayıcı araştırmalara temel oluşturabilir (De Vaus, 2001).

Evren ve Örneklem

Mersin iline bağlı merkez Yenişehir ve Mezitli ilçelerinde bulunan resmi okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-6 yaş grubu çocuklar araştırma evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 122 çocuk ve ebeveynleri oluşturmuştur. Bu çocuklardan 79'u Yenişehir ilçesinde, 43'ü Mezitli ilçesinde okul öncesi eğitim almaktadır. Örneklem grubu seçiminde "Random Örneklem Yöntem"i kullanılmıştır.

Araştırmaya katılan çocuklara ve ebeveynlere ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Çocukların Demografik Özelliklere İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
	Cinsiyet	
Kız	59	48.36
Erkek	63	51.64
	Yaş grubu	
4 yaş	15	12.30
5 yaş	60	49.18
6 yaş	47	38.52

Tablo 1' deki demografik özelliklere bakıldığında, araştırmaya katılan çocukların %48.36'sını kız çocukları ve %51.64'ünü erkeklerin oluşturduğu, araştırmaya katılan çocukların 15'i (%12.30) 4 yaş grubunda, 60'ı (%49.18) 5 yaş grubunda ve 47'si (38.52) 6 yaş grubunda olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Bilgi Formu, Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği ve Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. "Bilgi Formu", araştırmacı tarafından uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanmış olup çocukların yaş ve cinsiyet gibi demografik özelliklerine yönelik sorulardan oluşmaktadır.

"Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği", 4-6 yaş arasında çocuklara sahip ailelerin çocuk yetiştirme tutumlarını değerlendirmek amacıyla Kılınç (2016) tarafından geliştirilmiş olup 25 maddeden oluşmaktadır. Her zaman, sık sık, bazen ve hiç bir zaman şeklinde 4'lü Likert tipi şeklinde oluşturulmuş olan ölçekte, her zaman 4, sık sık 3, bazen 2 ve hiçbir zaman 1 puan ile değerlendirilmektedir. Ölçeğin geçerlik-güvenilirlik katsayısı .94-.98 bulunmuştur.

"Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği", 4-6 yaş arası çocukların sosyal becerilerini değerlendirmek amacıyla Avcıoğlu (2007) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 62 maddeden oluşmakta olup, 5'li Likert tipi (her zaman, çok sık, genellikle, çok az, hiç bir zaman) bir ölçektir. Ölçekte her zaman 5, çok sık 4, genellikle 3, çok az 2 ve hiçbir zaman 1 puan verilerek

değerlendirilmektedir. Ölçekte 1-15 arasındaki maddeler "Kişiler Arası Becerileri", 16-26 arasındaki maddeler Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri"ni, 27-36 arasındaki maddeler "Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri"ni, 37-43 arasındaki maddeler "Sözel Açıklama Becerileri"ni, 44-47 arasındaki maddeler "Kendini Kontrol Etme Becerileri"ni, 48-50 arasındaki maddeler "Amaç Oluşturma Becerileri"ni, 51-55 arasındaki maddeler "Dinleme Becerileri"ni, 56-58 arasındaki maddeler "Görevleri Tamamlama Becerileri"ni ve 59-62 arasındaki maddeler "Sonuçları Kabul Etme Becerileri"ni ölçmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .98, iki yarım güvenirlik katsayısı .89 ve test-tekrar-test güvenirlik kat sayısı .83 bulunmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Uygulama 2017-2018 eğitim öğretim yılı bahar yarısında gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlere araştırma hakkında önceden bilgilendirilmiş ve araştırmaya katılmak isteyen öğretmenlerden her bir çocuk için "Sosyal Beceri Ölçeği" doldurmaları istenmiştir. Elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış olup çocukların yaşlarına göre sosyal becerilerinin farklılaşp farklılaşmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile çözümlenmiştir. Çocuk Yetiştirme Tutumları ile Sosyal Beceri Ölçeği arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının belirlenmesi amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarıyla çocukların sosyal becerileri arasındaki ilişkinin ne yönde olduğunu belirlemek için ikili karşılaştırma yöntemlerinden Scheffe testi kullanılmıştır. Gruplar arasında anlamlı farklılık düzeyi 0,05 kabul edilmiştir. Toplanan veriler SPSS-16.0 paket programında değerlendirilmiştir

BULGULAR VE TARTIŞMA

Tablo 2. Çocukların yaşlarına göre "Sosyal Beceri Ölçeği" toplam puanlarına ilişkin betimsel istatistikler

	N	X	SS	Minimum	Maksimum
4	15	199.67	24.70	133.00	229.00
5	60	202.75	39.09	102.00	304.00
6	47	205.00	52.76	108.00	310.00

Çocukların sosyal beceri ölçeği toplam puanlarına ilişkin betimsel istatistikler incelendiğinde 4 yaş grubunda 15 çocuğun ortalama sosyal beceri ölçeği toplam puanı 199.67; 5 yaş grubunda 60 çocuğun sosyal beceri ölçeği toplam puanı 202.75; 6 yaş grubunda 47 çocuğun sosyal beceri ölçeği toplam puanı 205.00 olduğu belirlenmiştir. Çocukların yaşları arttıkça sosyal beceri ölçeği puanlarının arttığı görülmektedir.

Yaşar-Ekici (2015), 5-6 yaşlarındaki okul öncesi dönem çocuklarıyla yaptığı araştırmasında "Sosyal Beceri Ölçeği" genelinde grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ortaya koymuş olup, farkın 6 yaş çocukları lehine daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Tablo 3. Çocukların yaşlarına göre "Sosyal Beceri Ölçeği" toplam puanlarına ilişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	351.523	2	175.762	.092	.912	
Gruplarıçi	226770.583	119	1905.635			
Toplam	227122.107	121				

Yukarıdaki tablo incelendiğinde sosyal beceri ölçeği toplam puanlarının çocukların yaşlarına göre artmasına rağmen gruplar arasında anlamlı fark elde edilememiştir. $F(2,119)=0.92, p>.01$. Bu durum çocukların okul öncesi eğitime devam ediyor olmasıyla ve okul öncesi eğitim ortamlarının sosyalleşmeye ilişkin katkılarıyla açıklanabilir. Sosyal beceriler çocuğun öncelikle aile çevresinde oluşmakta ve okul, akranlar gibi diğer çevresel faktörlerle şekillenmektedir.

Tablo 4. Sosyal Beceri Ölçeği ile Ebeveyn Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Korelasyonu

	Sosyal beceri ölçeği toplam puan	Ebeveyn tutum ölçeği toplam puan
Sosyal beceri ölçeği toplam puan	1	,261**
Pearson Correlation		
Sig. (2-tailed)		,004
N	122	122
Ebeveyn tutum ölçeği toplam puan	,261**	1
Pearson Correlation		
Sig. (2-tailed)	,004	
N	122	122

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 4 incelendiğinde ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum puanları ile sosyal beceri puanları arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r=0,261, p<.01$. Buna göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum becerileri arttıkça çocukların sosyal becerilerinin de arttığı söylenebilir.

Sarı (2007), anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi amacıyla yaptığı araştırmada “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği” ile “Sosyal Uyum Ölçeği” kullanmıştır. Araştırma sonucunda, “Aşırı Koruyucu Annelik” boyutu ve “Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma” boyutu ile “Sosyal Uyum”, “Sosyal Uyumsuzluk” ve “Sınırlı Sosyal Uyum” boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu; “Ev Kadınlığını Reddetme” boyutu, “Baskı ve Disiplin” boyutu ve “Karı -Koca Geçimsizliği” boyutu ile “Sosyal Uyumsuzluk” ve “Sınırlı Sosyal Uyum” boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu belirlemiştir.

Özyürek (2015), okul öncesi çocuğa sahip annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile çocuklarının sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptığı araştırma sonucunda, anne tutumlarının öğrenim düzeyi ve çalışma durumundan etkilendiğini, annenin demokratik tutumunun çocukların sosyal beceri düzeyi üzerinde olumlu etkisi olduğunu belirlemiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada, çocukların sosyal beceri puanlarının, çocukların yaşlarına göre anlamlı farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum puanları ile çocukların sosyal beceri puanları arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda bazı öneriler sunulmuştur. Bu doğrultuda, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum puanlarının sosyo ekonomik ve kültürel düzeylere göre farklılaşp farklılaşmadığına yönelik çalışmalar planlanabilir. 4-6 yaş

arasındaki çocukların yaşlarının sosyal gelişimine etkisinin incelenmesi amacıyla farklı sosyo ekonomik düzeydeki bölgelerde farklı yaşlardaki gruplarla ve daha büyük örneklem gruplarıyla daha kapsamlı çalışmalar yapılabilir. Bu çalışma sadece nicel olarak planlanmış olup benzer sonuçları ortaya koymak amacıyla nitel verilerle desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- De Vaus, D.A. (2001) *Research Design in Social Research*, Sage Publications, London.
- Diken, H. İ. (2010). *Erken Çocukluk Eğitimi* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Durualp, E., Aral, N. (2011). *Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitimi* (1. Baskı). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Ertürk-Kara, G. (2017). Aile Kuramları. (Anne Baba Eğitimi içinde), Tülin Güler Yıldız (Ed.), s.17-40, 4. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Grusec, J.E., & Davidov, M. (2007). Socialization in the family: The roles of parents. In J.E. Grusec and P.D. Hastings (Ed.), *Handbook of socialization: Theory and research* (pp.284-309). New York: The Guilford Press.
- Gürsoy, F. ve Özaslan, H. (2014). Aile ve Çocuk. (Etkili İletişim İçinde), Abide Güngör-Aytar (Ed.), s. 122, Ankara: Hedef CS Basın Yayın.
- Küçüköyük, Ş. (2006). *Anne ve Babanın Kitabı, Çocuk Sağlığı Rehberi*. Ankara: Pelin Ofset.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Öziskender, G. (2011). Orff Yaklaşımı ile Yapılan Okul Öncesi Müzik Eğitiminin Öğrencilerin Sosyal Becerilerinin Gelişimine Etkisi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Özyürek, A. (2015). Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri İle Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 206: 106-120, Ankara.
- Özyürek, A. ve Tezel-Şahin, T. (2017). Anne-Baba Olmak ve Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları. (Anne Baba Eğitimi içinde), Tülin Güler Yıldız (Ed.), s.41-62, 4. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Sarı, E. (2007). Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının, Çocuğun Sosyal Uyum ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2015). Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi (DEUHFED)* 2015, 8 (4), 240-246.
- Tezel-Şahin,, F. ve Özyürek, A. (2008). 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3):395-414.
- Uzun, Ç. (2013). Anne-babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocuklarda Depresyon ve Sosyal Becerilerin Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi/Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yaşar-Ekici, F. (2015). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Sosyal Becerileri İle Aile Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, (Eğitim Özel Sayısı-1)*, 223-259.
- Yatkın, Ş. (2012). Grupla Psikolojik Danışma Programının Tutuklu ve Hükümlü Gençlerin Sosyal Becerilerine ve Özsaygı Düzeylerine İlişkin Algılarına Etkisi. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yavuzer, H. (2017), *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Extended Abstract

The Influence of Parental Attitudes on Children's Social Skills

Purpose and Significance

Social skills are very important for children to adapt to life. One of the factors affecting children's social skills is the family. This research was conducted to examine the parental influence of childrearing attitudes on children's social skills. This study was to compare social skills of children who were between 4-6 ages in term of child rearing attitudes of their parents. It was tested whether the social skills of children differed according to parents attitudes for child rearing in this research.

Methods

The universe of the study was pre-school children in Mersin province center Yenişehir and Mezitli districts; The sample of the research consists of 122 children aged 4-6 years who attend pre-primary education institutions in these districts. Of these children, 79 are in pre-school education in Yenişehir and 43 in pre-school in Mezitli. This research is a descriptive survey model. The Family Information Form, Child Raising Attitude Scale and Social Skills Assessment Scale were used by the researcher. "Information Form" is prepared by the researcher according to expert opinions and consists of questions about the demographic characteristics of children. The "Child Rearing Attitude Scale" was developed by Kılınç (2016) in order to evaluate the child rearing attitudes of children aged 4 to 6 years and consists of 25 items. Each time, often, sometimes, and never in the form of a 4-point Likert-type form on the scale, always 4, often 3, sometimes 2 and never rated 1 point. The social skills of children were determined on the basis of teacher's perceptions. In this research, The Social Skill Scale (SBC), which requires a 5-point likert type marking, was used. Social Skills Evaluation Forms distributed to preschool teachers who are volunteer. Teachers were asked to fill out forms based on observations of children in the direction of social skills. The obtained datas were analyzed by analyzing with SPSS package program.

Results

As a result of the research, it has been determined that parenting attitudes are influential on children's social skills. In the study, it was determined that children's social skill scores did not make a significant difference according to their age.

Discussion and Conclusions

It was revealed that there was a positive and significant relationship between the parenting attitude scores of the parents and the social skill scores of the children.

According to this result, it can be said that the social skills of the children increased as the parenting attitude skills of the parents increased. Because, it is stated that social skills are particularly related to the democratic attitudes of parents (Özyürek, 2015).

Some suggestions are presented. In this respect, studies can be planned to determine whether the parents' attitude towards raising children is different according to socio-economic and cultural levels. In order to investigate the effect of ages of children aged 4-6 on social development, more comprehensive studies can be done with groups of different ages and larger sample groups in different socio-economic regions. This study is planned only quantitatively and it should be supported with qualitative data in order to show similar results.

Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yöntemine İlişkin Görüşlerinin İncelemesi**

Muhammed Hüseyin Özer¹, Ethem İlhan¹ & Serdarhan Musa Taşkaya*²

¹Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, Türkiye

²Mersin Üniversitesi, Türkiye

Geliş Tarihi: **10 Aralık 2018** Kabul Tarihi: **31 Aralık 2018**

Özet:

Öğretim yöntemi seçimi, eğitimin niteliğini yakından etkileyecek derecede önemlidir. Bütün öğretmenlerin derslerinde çeşitli öğretim yöntemleri kullanmaları gerekir. Ancak öğretmenler sadece bildikleri yöntemleri kullanabilir. Bu alanda yapılan çalışmalar ise öğretim yöntemleri konusunda öğretmenlerin yeterlik durumlarının istenen seviyede olmadığını göstermektedir. Öğretmenlerin yöntem konusunda durumlarının tespit edilerek gereken tedbirlerin alınması, eğitimin niteliğinin artırılması açısından gereklidir. Bu çalışma ile sınıf öğretmenlerinin drama yöntemine ilişkin görüşlerinin incelemesi amaçlanmaktadır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılında Mersin ilinde bulunan ilkokulda görev yapan 20 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışmaya öğretim yöntemleri içinde en çok drama yöntemini bildiklerini ifade edenler dâhil edilmiştir. Öncelikle sınıf öğretmenleri ile yüz yüze görüşmeler yapılarak en iyi bildikleri yöntemin ne olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda en çok bilinen yöntemin drama olduğu görülmüş ve bu gruptaki öğretmenlerle görüşmeler yapılmasına karar verilmiştir. Görüşmeler katılımcıların izniyle ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Veri toplama araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu aracılığı ile sürdürülmüş ve veriler elde edilmiştir. Veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Analizler kod ve kategorilere ayrılarak, yüzde ve frekanslarla tablolastırılmıştır. Görüşmelerde 8 öğretmen drama yönteminde kendisini yeterli bulurken, 9 öğretmen kendisini yetersiz görmekte iken 3 öğretmenin ise orta yeterlilikte gördüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sınıf öğretmeni, öğretim yöntemleri, drama yöntemi.

Abstract

The choice of teaching method is important considerably affect the quality of education closely. All teachers need to use various methods in their lessons. However, teachers can only use methods they know. Studies conducted on this field show that teachers' competence is not at the desired level in teaching methods. To determine the conditions of the teachers about the method and to take the necessary precautions is important in point of increase the quality of the education. In this study, it is aimed to examine the opinions of the primary school teachers about the drama method. The study was designed in accordance with qualitative research methods. The study group of the research is composed of 20 primary school teacher working in 4 primary schools in the province of Mersin in the academic year of 2017-2018. Those expressed they knew the drama method most in teaching methods participated in the study. At first, face-to-face interviews were held with primary school teachers to determine what is the best known method. Drama method was found the most well-known method and interviews were held with the teachers in this group. Interviews were recorded with voice recorder with the permission of participants. Data collection were carried out through the interview form developed by the researchers and data were obtained.

*Sorumlu Yazar E-mail: serdarhantaskaya@windowslive.com

Orcid ID:

Bu makale, 13-15 Eylül 2018 tarihlerinde Mersin Üniversitesinde I. Uluslararası Eğitimde ve Kültürde Akademik Çalışmalar Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

The data were analyzed by content analysis. Analyzes are tabulated with percentages and frequencies after separably as code and category. While 8 teachers in the interviews found themselves sufficient in the drama method, 9 teachers viewed themselves as inadequate and 3 teachers attained the result of medium competence.

Key words: Primary school teacher, Teaching methods, Drama method.

GİRİŞ

Öğretmenin öğretim programında istene hedefleri öğrencilere kazandırması, kullanacağı öğretim yöntemlerine bağlıdır. Öğretim yöntemi seçimi, eğitimin niteliğini yakından etkileyecek derecede önemlidir. Bütün öğretmenlerin derslerinde çeşitli öğretim yöntemleri kullanmaları gerekir.

Öğrenme öğretme sürecinde her yöntemin zayıf ve güçlü yönleri vardır. Bu durumda tek bir yöntem ile yetinmek ve bu yöntemin en iyi yöntem olduğu savı doğru değildir (Sözer, 1998: 81; Taşdemir, 2003: 112). Etkili bir öğrenme ve öğretme durumunda, süreci yönlendiren öğretmenin koşullara uygun olan yöntem ve tekniği seçmesi önemli bir konudur.

Öğretmenler bazı yöntemleri daha çok kullandıkları görülür. Öğretmenlerin bu yöntemleri tercih sebepleri ise farklılık gösterebilmektedir. Yöntem seçiminde öğrencilerin özellikleri ve dersin hedefi önemlidir. Bunun yanı sıra öğretmenin yöntem yatkınlığı da önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretim sürecinde kullanılan çok sayıda yöntem ve teknik vardır. Öğretmenler tarafından sık kullanılan yöntemlerden biri de drama yöntemidir.

Drama yöntemi ile aktif öğrenme sağlanacağından alan uzmanları tarafından günümüzde sıklıkla kullanılması tavsiye edilmektedir (Karadağ, Korkmaz ve Çalışkan, 2007: 182). Öğrencide zevk uyandıran drama, zengin öğrenme koşulları sağlar. Öğrencilerin sosyalleşmesine olanak sağlayan drama; toplumdan kopuk bireyler olmaktan uzak duyarlılığı yüksek, hayal kurabilen bireyler yetişmesine olanak sağlar. İnsani duygu durumlarının önemli görüldüğü, çağımız ihtiyaçlarına yanıt veren ve çağa uygun hareket eden bireylerin yaşamdan kopmaması önemlidir (İşyar, 2017: 14-15). Drama, okulöncesinden lisansüstü düzeye kadar her eğitim kademesinde rahatlıkla kullanılacak öğretim yöntemlerinden biridir (Karakaya, 2007; Taşkaya, 2017). Bu nedenle drama çok yaygın bir kullanıma sahiptir

Eğitim bilimleri alan yazınına dramatisasyon şeklinde giren drama yöntemi zamanla bilgi ve pratikteki değişimlerle birlikte eğitim faaliyetlerinde drama, oyun veya eğitici drama tanımlamaları ile anılmıştır. Eğitici drama, yaratıcı drama, psikodrama, sosyodrama, dramatik oyun ve çocuk tiyatrosu başlıkları altında ele alınmaktadır (Erginer, 2008: 493).

Öğrenme sürecinde bilgiyi ön bilgilerin üzerine işleyerek belleğine alan öğrenci, drama yöntemi ile farklı bir perspektif geliştirir ve durumu yeni bir kalıba oturtur. Kendi düşünce ve deneyimlerinin ötesinde farklı bir role bürünen öğrenci, önyargısından arınıp başka deneyimlere açık hale gelir (Bolton, 1985: 156). Öğrencilere birçok alanda fayda sağlayan drama yönteminde öğrencinin rolü üzerinde inisiyatif sahibi olması ile karar verme becerileri gelişir. Kendi iç dünyalarının dışı vurumu ile reel dünyayı anlamlandıran bireyde problem çözme becerisi de gelişir (Küçükahmet, 2014: 78).

Bilgi, davranış, vaka ve vakıaların tekrar yapılandırıldığı dramada öğrencilerin keşfedilmemiş şeylere yönelmeleri, özgüvenli olmaları ve grupla çalışmaya hazır olmaları gereklidir (Özden,

2000: 176). Bireylerin eğitim-öğretim süreçlerini etkin kılan drama yöntemi ile bireyler empati kurar, yaratıcı olur, çok yönlü bakış açısı kazanır; sıkıcı ve üretken olamama durumuna karşın araştırma ve öğrenmeye arzulu olma durumları olumlu yönde etkilenir (Özdemir ve Çakmak, 2008: 14).

“Drama hem sözel hem de sözel olmayan dilin kullanımına fırsat verdiği için etkili bir iletişim yöntemidir” (Akyol, 2008: 206). Drama ile bireyler arası iletişim ve çevre ile iletişimi güçlü kılan empatik iletişimler kurulmasına gayret gösterilir. Daha önce tanımadığı karakterin kimliğine bürünen, o kimliğine kulak veren, anlayan ve duygu durumlarını hissedilen birey bu çalışmalarla empati kurar ve iletişimini bu yönde geliştirir (Üstündağ, 2002: 47-48).

Drama yöntemi bilgi edimi, duygu yoğunluğu ve bedensel etkinlik ile çağın getirilerinden olan teknolojinin bireyi yalnızlaştırma eğilimine karşı toplumsallaşma gerekliliğine katkı sağlar. Drama ile bilişsel, duyuşsal ve devinişsel öğrenme ortamının oluşması öğrencinin bu açılardan aktif hale gelmesi ile mümkündür (İşyar, 2017: 14-15). Çocuğun bu öğrenme ortam olanaklarının gelişimi düşünüldüğünde drama yönteminin önemi inkâr edilemez bir gerçekliktir (Erginer, 2008: 494). Drama bu çok yönlü gelişimin öncelikle duyuların eğitimi ile beraberinde oluşan sanatsal eğitimin bütüncül estetik anlayışı ve bu süreci tasvir etme, açıklık getirme ve elde tutma olanaklarıyla bilişsel, duyuşsal ve devinişsel davranışların kazandırılmasına imkân sağlar (Üstündağ, 1998: 30). Eğitim ve sanatsal etkinlikler ile bireyin ihtiyacı olan bilgi ve tecrübeleri öğrencilerin örnek alacağı kesitlerle pratize etme imkânı sağlar (Maden, 2010: 260).

Öğretmenlerin öz yeterlik algıları inceleyen bazı araştırmalarda drama konusunda öğretmenlerin genelde yeterli düzeyde gördükleri ortaya çıkmaktadır (Maden, 2010). Öğretmenlerin dramaya ilişkin görüşlerinin ortaya koyulması hataları en aza indirecektir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada sınıf öğretmenlerinin bir öğretim yöntemi olarak dramaya ilişkin görüşlerinin ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Bu amaç çerçevesinde aşağıda verilen alt problemlere cevap aranmaya çalışılmıştır.

1. Sınıf öğretmenlerinin drama yöntemini kullanma sıklıkları nasıldır?
2. Sınıf öğretmenlerinin drama yönteminin uygulanmasındaki öz yeterlilik algıları nasıldır?
3. Sınıf öğretmenlerinin drama yönteminin uygun olduğu ders ve beceriler hakkındaki görüşleri nelerdir?
4. Sınıf öğretmenlerinin drama yönteminin avantajları hakkındaki görüşleri nelerdir?
5. Sınıf öğretmenlerinin drama yönteminin dezavantajları hakkındaki görüşleri nelerdir?
6. Sınıf öğretmenlerinin drama yöntemini öğrendikleri yollar nelerdir?
7. Sınıf öğretmenlerinin drama yöntemi ile ilgili başvurdukları kaynaklar nelerdir?
8. Sınıf öğretmenlerinin drama yöntemiyle ilgili aldıkları eğitimler nelerdir?
9. Sınıf öğretmenlerinin drama yöntemiyle ilgili aldıkları eğitimlerin yeterliliği hakkındaki görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Çalışma nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak tasarlanmış ancak çalışmada elde edilen verilerin sayısallaştırılmaya uygun olması nedeniyle yüzde ve frekans değerleri ile tablo ve

grafikle gösterilmiştir. Araştırmada katılımcıların seçiminde sınıf öğretmeni olma durumları göz önüne alınmıştır. Verilerin toplanmasında, araştırmacılar tarafından oluşturulan görüşme formu kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılında Mersin ilinde bulunan 4 ilkokulda görev yapan 20 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun gönüllü öğretmenlerden olmasına özen gösterilmiştir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin kişisel özellikleri dikkate alındığında, sınıf öğretmenlerinin %50'si Kadın, %50'si ise erkektir. Yaş dağılımları ise 31-35 (n=6), 36-40 (n=7), 41-45 (n=6), 46-50 (n=1) şeklindedir. Çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin yarısının 13-19 yıl arası deneyime, %20'sinin 3-7 yıl deneyime, %10'unun 8-12 yıl arası deneyime, %20'sinin 20-25 yıl arası deneyime sahip oldukları görülmüştür. Çalışmaya katılan öğretmenlerin %90'ı Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümü mezunu iken %10'u ise İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümü mezunudur.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada, sınıf öğretmenlerinin drama yöntemi hakkındaki görüşlerinin tespit edilmesi için araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu aracılığıyla veriler toplanmıştır. Görüşme formunda, kişisel ve akademik bilgiler başlığı altında 4 soru, drama yöntemi başlığı altında ise 11 soru bulunmaktadır. Çalışmaya katılan katılımcılara yüz yüze görüşme öncesinde uygulanan formlarda bilinen öğretim yöntem ve teknikleri sorusu sorulmuştur. En çok belirtilen cevap drama yöntemi (n=20) ve anlatım yöntemi (n=20) olmuştur.

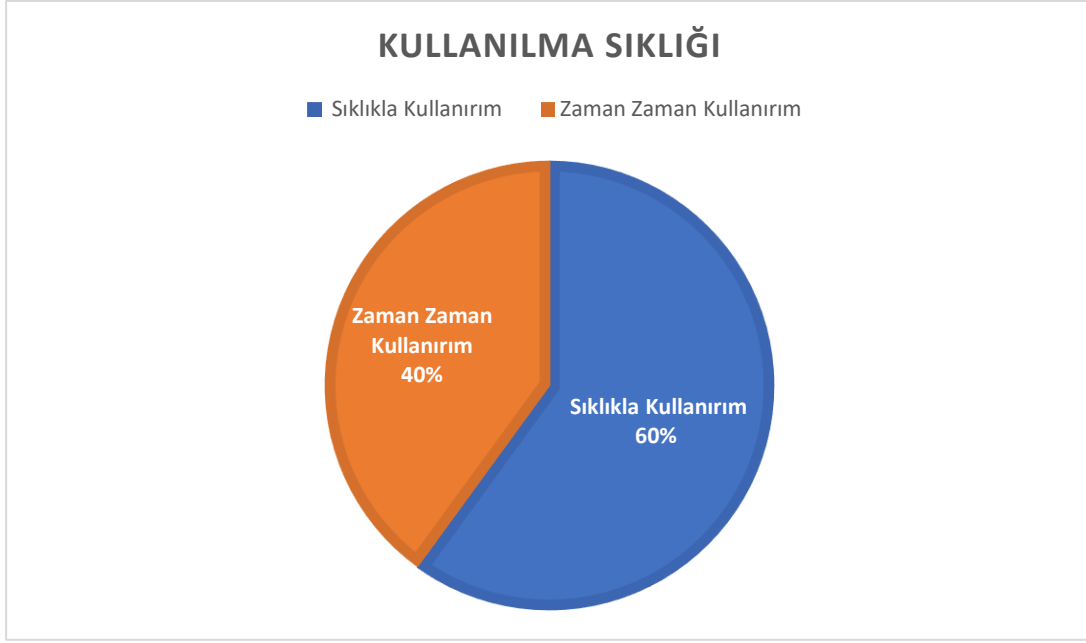
Verilerin Analizi

Kişisel ve akademik bilgiler başlığı altında bulunan sorulara verilen cevaplar betimsel analiz yönteminden faydalanılarak yüzde ve frekans hesaplamaları yapılmıştır. Drama yöntemi başlığı altında bulunan 11 sorudan elde edilen nitel veriler betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Analizler kod ve kategorilere ayrılarak, yüzde ve frekanslarla tablolastırılmıştır.

BULGULAR

Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yöntemini Kullanma Sıklığı

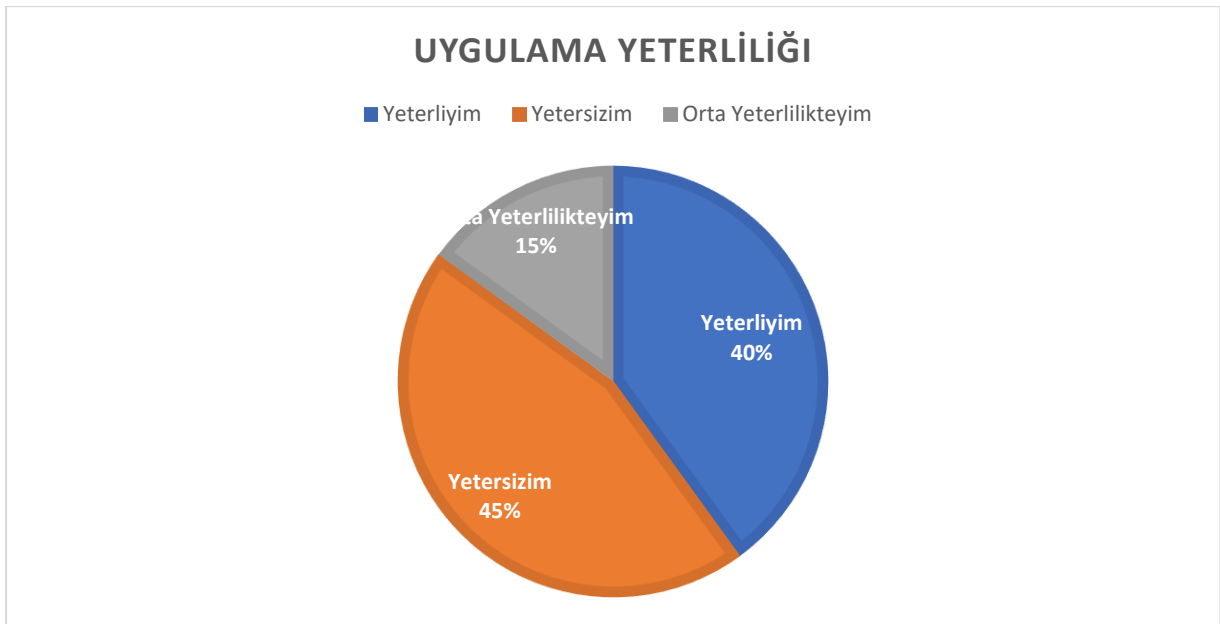
Sınıf öğretmenlerinin drama yöntemini kullanma sıklığı Grafik-1'de verilmiştir.

Grafik-1. Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yöntemini Kullanma Sıklığı

Grafik 1'e göre araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu (%60) drama yöntemini sıklıkla kullandığını ifade ederken, önemli bir kısmı (%40) ise konuya uygun olma durumuna göre zaman zaman kullandığını ifade etmiştir.

Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yönteminin Uygulanmasına İlişkin Öz Yeterlilik Algıları
Sınıf öğretmenlerinin drama yönteminin uygulanmasına ilişkin öz yeterlilik algıları Grafik-2'de verilmiştir.

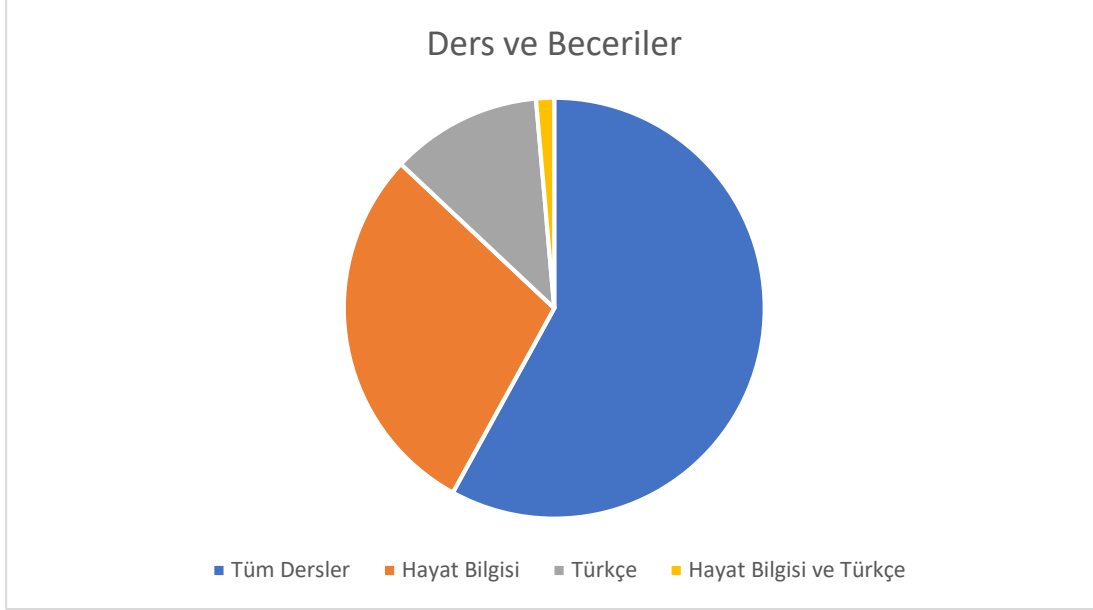

Grafik-2. Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yönteminin Uygulanmasına İlişkin Öz Yeterlilik Algıları

Grafik 2'ye göre Öğretmenlerin %40'ı drama yöntemini uygulamada yeterli bulurken %45'i yetersiz bulmaktadır. Öğretmenlerin %15'i ise drama yöntemini uygulamada kendisini orta yeterlilikte görmektedir.

Sınıf Öğretmenlerin Göre Drama Yönteminin Uygun Olduğu Dersler

Sınıf öğretmenlerin göre drama yönteminin uygun olduğu dersler Grafik-3'te verilmiştir.

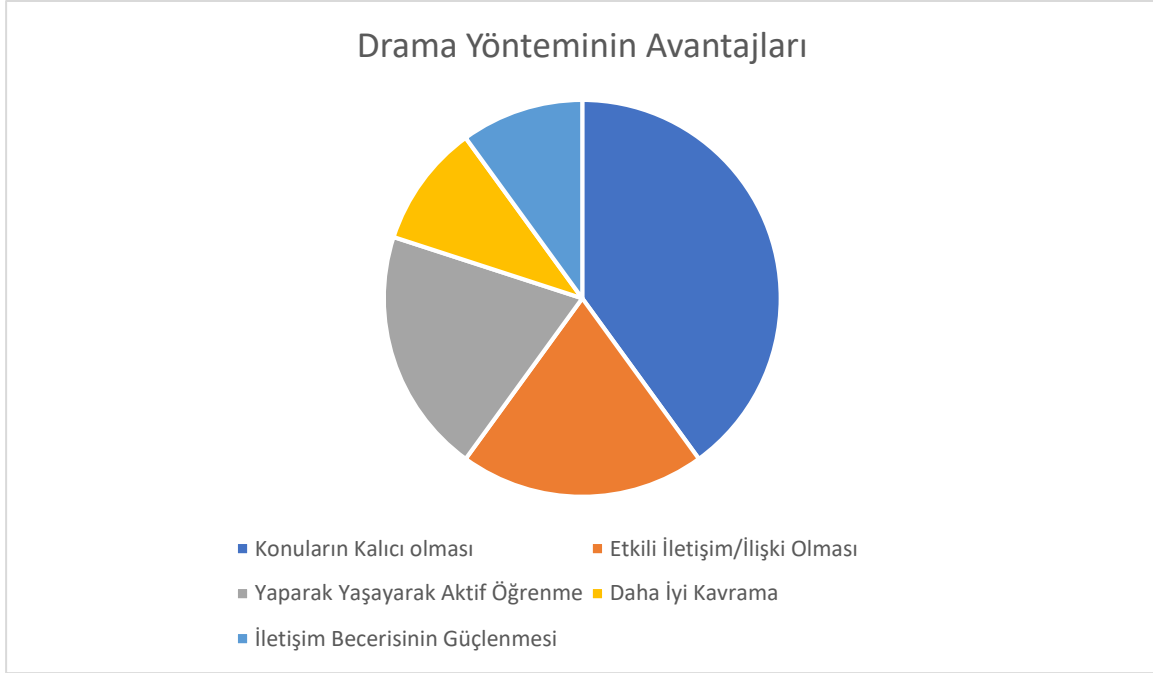

Grafik-3. Sınıf Öğretmenlerin Göre Drama Yönteminin Uygun Olduğu Dersler

Grafik 3'e göre öğretmenlerin drama yönteminin hangi ders/beceri için uygun olduğu sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir; Öğretmenlerin %50'si bütün dersler için uygun olduğunu söylerken, %25'i Hayat Bilgisi ve Türkçe dersleri için, %15'i Hayat Bilgisi, %10'u ise Türkçe dersi için uygun olduğunu söylemiştir.

Sınıf Öğretmenlerine Göre Drama Yönteminin Avantajları

Sınıf öğretmenlerine göre drama yönteminin avantajları Grafik-4'te verilmiştir.

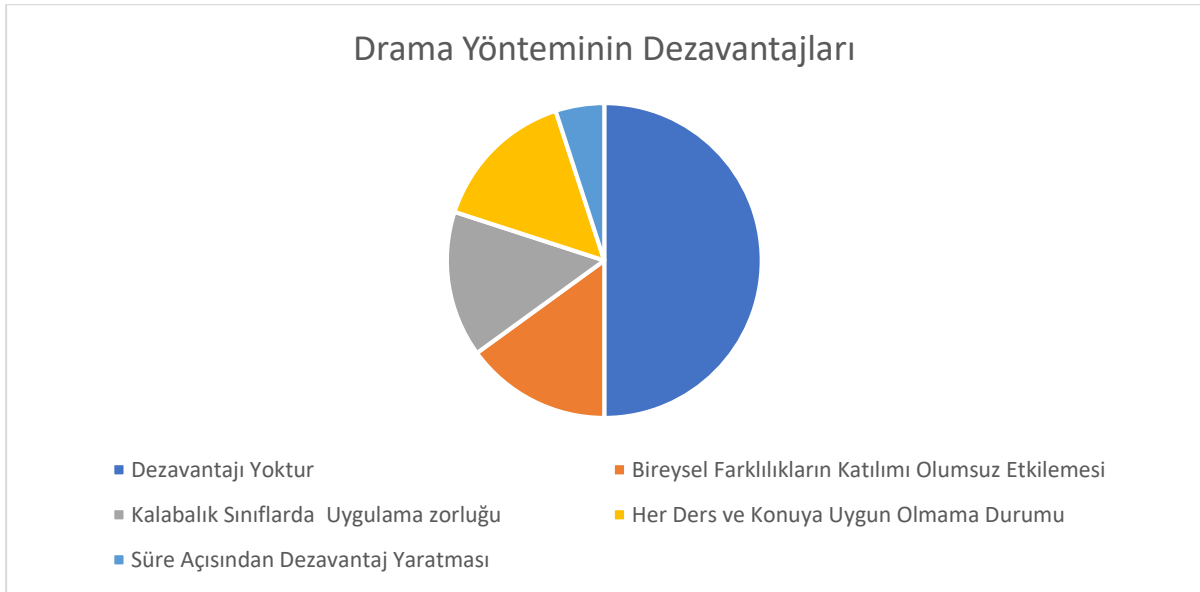

Grafik-4. Sınıf Öğretmenlerine Göre Drama Yönteminin Avantajları

Grafik 4'e göre öğretmenlerin drama yönteminin avantajlarına ilişkin verdikleri cevaplar şu şekildedir; %40'ı konuların daha kalıcı olması, %20'si etkili iletişim/ilişki olması, %20'si yaparak yaşayarak aktif öğrenme gerçekleşmesi, %10'u daha iyi kavraması ve %10'u da iletişim becerisinin güçlenmesi noktasında avantaj olduğunu söylemektedir.

Sınıf Öğretmenlerine Göre Drama Yönteminin Dezavantajları

Sınıf öğretmenlerine göre drama yönteminin dezavantajları Grafik-5'te verilmiştir.

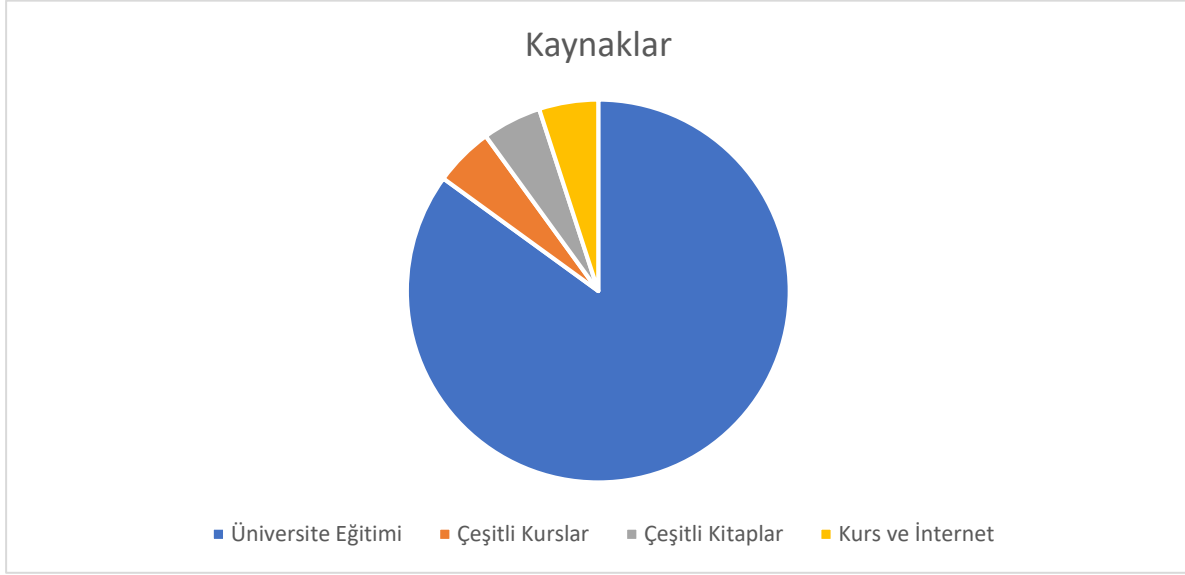

Grafik-5. Sınıf Öğretmenlerine Göre Drama Yönteminin Dezavantajları

Grafik 5'e öğretmenlerin drama yönteminin dezavantajlarına verdiği cevaplar şu şekildedir; %15'i öğrencilerin çekingen/utangaç olup katılmaması, %15'i kalabalık sınıflarda uygulanmasının zor olması, %15'i her ders veya konuya uygun olmaması ve %5'i ise süre açısından bir dezavantaj olduğunu söylemiştir.

Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yöntemini Öğrenme Yolları

Sınıf öğretmenlerinin drama yöntemini öğrenme yolları Grafik-6'da verilmiştir.

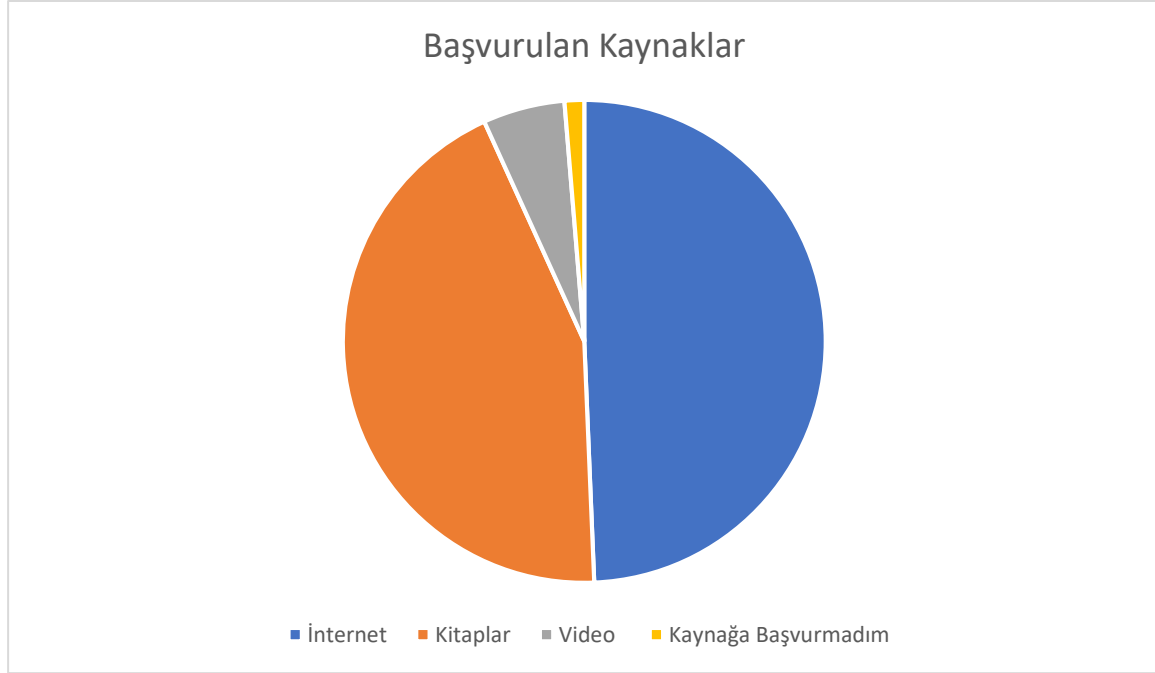

Grafik-6. Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yöntemini Öğrenme Yolları

Grafik 6'ya göre öğretmenlerin drama yöntemini nerede öğrendiniz sorusuna %85'i üniversite eğitiminde aldığını söylerken, %5'i sadece kurslardan, %5'i sadece kitaplardan ve %5'i ise sadece kurs ve internetten öğrendiğini söylemiştir.

Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yöntemi ile İlgili Başvurdukları Kaynaklar

Sınıf öğretmenlerinin drama yöntemi ile ilgili başvurdukları kaynaklara ilişkin istatistiksel bilgi Grafik-7'de verilmiştir.

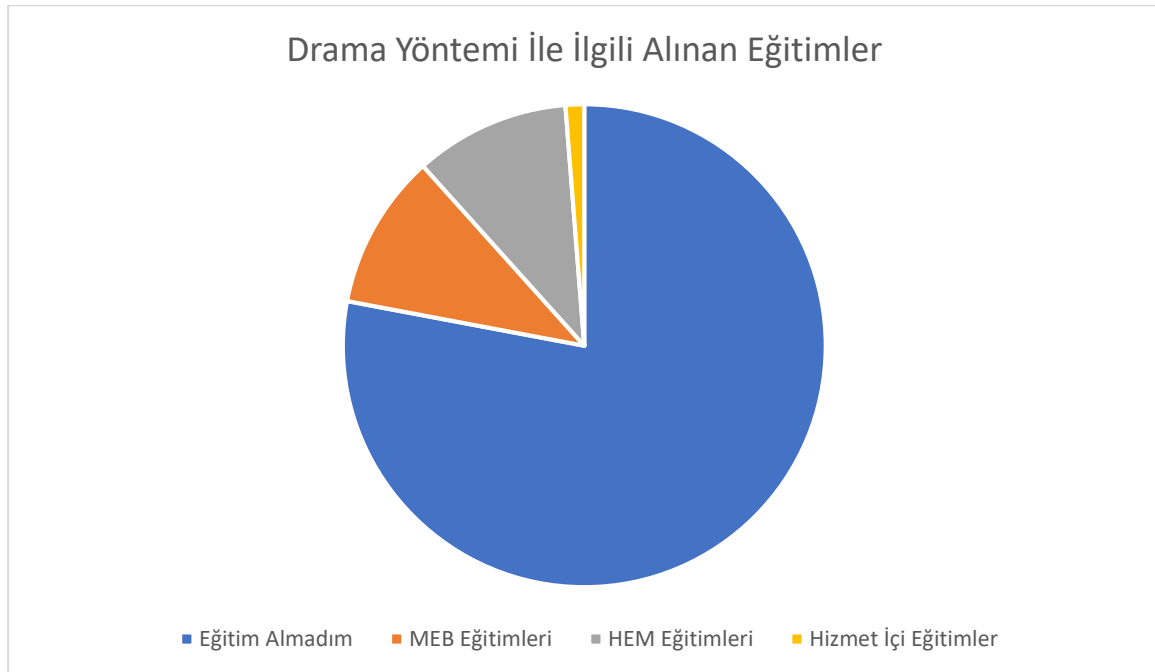

Grafik-7. Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yöntemi ile İlgili Başvurdukları Kaynaklar

Grafik 7'ye göre öğretmenlerin %45'i drama yöntemi ile ilgili internetten faydalanırken %40'ı ise drama yöntemi ile ilgili kitaplar okumuşlardır. Öğretmenlerin %10'u hiçbir kaynağa başvurmazken %5'i ise videolardan yararlanmışır.

Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yöntemine İlişkin Aldıkları Eğitim

Sınıf öğretmenlerinin drama yöntemine ilişkin aldıkları eğitim Grafik-8'de verilmiştir.

Grafik-8. Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yöntemine İlişkin Aldıkları Eğitim

Grafik 8'e göre öğretmenlerin %75'i meslek hayatında drama yöntemi ile ilgili eğitim almamıştır. Öğretmenlerin %10'u MEB, %10'u HEM, %5'i de Hizmet İçi Eğitimler ile drama kursları almıştır.

Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yöntemiyle İlgili Aldıkları Eğitimlerin Yeterliliği Hakkındaki Görüşleri

Grafik-9'da verilmiştir.

Öğretmenlerin %75'i bu eğitimleri yetersiz görürken, %25'i ise bu eğitimleri yeterli görmüştür.

Grafik-9. *Sınıf Öğretmenlerinin Drama Yöntemiyle İlgili Aldıkları Eğitimlerin Yeterliliği Hakkındaki Görüşleri*

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, sınıf öğretmenlerinin derslerde kullandıkları drama yöntemine ait bilgi, uygulama ve yeterlik düzeyleri incelenmiştir. Ayrıca drama yöntemine ilişkin uygulama aşamaları, drama yönteminin avantaj ve dezavantajları, drama yöntemine uygun dersler ile drama yöntemi uygulamasının öğretmenler tarafından nasıl öğrenildiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Öncelikle sınıf öğretmenleri drama yöntemini en iyi bildikleri yöntem olarak belirtmelerine rağmen görüşmede verilen cevaplardan drama yöntemini iyi bilmedikleri anlaşılmaktadır. Buna rağmen araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin yarısının kendisini drama yönteminin uygulamasında eksik ve yetersiz görmeleri, gelişime açık ve yeni bilgilerin öğrenilmesi sürecini kolaylaştıracaktır. Araştırmaya katılanların %40'ının kendisini yeterli görmesi drama yöntemi hakkında yeni bilgilerin öğrenilmesinin önünü kapatmış olabilir. Drama yönteminin tanımını yapma konusunda araştırmaya katılan bütün öğretmenlerin yeterli düzeyde tanımlama yapamaması bu yöntemin yeterince bilinmediğini göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenler drama yönteminin avantajlı olduğunu, öğrenmeyi kolaylaştırdığını, akılda kalıcılığını arttırdığını, ezberden uzaklaştırdığını, öğrenciyi aktifleştirdiğini, öğrencinin özgüvenini arttırdığını, seslerini ve bedenlerini etkili kullanarak iletişim becerilerini olumlu etkilediğini, öğrenme-öğretme sürecine öğrencilerin yoğun katılımını sağladığını ve sosyalleşmeyi hızlandırdığını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin büyük çoğunluğu drama yönteminin tüm dersler için uygulanabileceğini belirtmiş olmalarına rağmen bu derslere uygun etkinlikler geliştirmedikleri ve sadece kitap veya hazır metinlere bağlı kaldıklarını bilmektedirler.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin büyük bölümü drama yöntemini lisans eğitiminde aldıklarını geriye kalanlarında kurslar, kitaplar veya internetten öğrendiklerini belirtmişlerdir. Drama yönteminin öğrenme sürecinde içselleştirilmesi hususunda eksikliklerin olduğu görülmektedir. Genellikle lisans eğitiminde öğretim yöntem ve teknikleri konusunda yeterli eğitimin verilmediği ya da teorik bilgi verildiği düşünülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin öğretim yöntem ve teknikleri konusu ile drama yöntemini uygulaması hakkında yeterli kitap, makale ve tezlerden faydalanmadığı da görülmektedir.

Drama yönteminin uygulaması hakkında eksik bilgiye sahip olma sınıf öğretmenlerinde yanlış uygulamalara ve anlayışlarına sebep olmuş olabilir. Sınıf öğretmenlerinin drama eğitimini doğru şekilde öğrenmeleri ve uygulamaları için şunlar yapılabilir:

1. Drama yöntemi konusunda daha çok hizmet içi eğitimler yapılabilir.
2. Drama yönteminin uygulamasının daha doğru yapılması için atölye çalışmaları yapılabilir.
3. İnternet aracılığıyla mobil veya bilgisayar uygulamaları çoğaltılarak daha çok ve çabuk öğrenmeler yapılabilir.
4. İlkokul programları drama yöntemini daha ön plana çıkaracak şekilde düzenlenmelidir.
5. Üniversitelerde drama eğitimine ilişkin daha çok uygulama eğitimleri verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akyol, H. (2008). Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri, (2. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Bolton, G. (1985). Changes in thinking about drama in education. *Theory into practice*, 24(3), 151-157.
- Erginer, E. (2008). Öğretimi planlama uygulama ve değerlendirme: etkinlik öğretimi temelli yaklaşım. Ankara: Öğreti Akademi Yayınları.
- İşyar, Ö. Ö. (2017). Sınıf öğretmenlerinin eğitimde drama kullanımına ilişkin yeterlilik algıları ve drama kavramına yönelik metaforları ile görüşlerinin incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Karadağ, E., Korkmaz, T. ve Çalışkan, N. (2007). Hayat bilgisi öğretiminde drama yönteminin etkililiğinin bilişsel alan basamaklarına göre değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(1), 179-195.
- Karakaya, N. (2007). İlköğretimde drama ve örnek bir uygulama. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 103-139.
- Küçükahmet, L. (2014). Öğretim ilke ve yöntemleri, (26. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Maden, S. (2010). Türkçe öğretmenlerinin drama yöntemini kullanmaya yönelik öz yeterlikleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 259-274.
- Ozdemir, S. M. ve Cakmak, A. (2008). The Effect of Drama Education on Prospective Teachers' Creativity. *International Journal of Instruction*, 1(1), 13-30.
- Özden, Y. (2000). Öğrenme ve öğretme. Ankara: Pagem A yayıncılık,
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler öğretiminde ilke, strateji, yöntem ve teknikler. G. Can (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s.73-88) içinde. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Taşdemir, M. (2003). Eğitimde planlama ve değerlendirme:(program, öğretim, yönetim ve değerlendirme), (2.Baskı). Ankara: Ocak Yayınları.
- Taşkaya, S. M. (2017). Dil ve edebiyat öğretim yöntemleri. Ahmet A. (Ed.), Dil ve edebiyat öğretimi-I (özel öğretim yöntemleri) (s. 99-197) içinde. Elazığ: Asos Yayınları.
- Üstündağ, T. (1998). Yaratıcı drama eğitim programının öğeleri. Eğitim ve Bilim, 22(107), 28- 35.
- Üstündağ, T. (2002). Yaratıcı drama öğretmenimin günlüğü, (3. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.